

Rumantsch è ina lingua naziunala, ma ina lingua parzialmain uffiziala da la Confederaziun, numnadamain en la correspundenza cun persunas da lingua rumantscha. La translaziun d'in relasch federal serva a l'infurmaziun, n'ha dentant nagina validitad legala.

Constituziun federala da la Confederaziun svizra

dals 18 d'avrigl 1999 (versiun dals 18 da matg 2014)

Attenziun: Las midadas per ils 14.6.2015 n'èn betg anc integradas.

Attenziun: Las midadas per ils 1.1.2016 n'èn betg anc integradas.

Preambel

En num da Dieu il Tutpussant!

Il pievel svizzer ed ils chantuns,

en lur responsabladad envers la creaziun,

cun l'intenziun da renovar la lia, per mantegnair la libertad e la democrazia, l'indipendenza e la pasch en solidaritad ed avertadad vers il mund,

cun la voluntad da viver lur varietad en l'unitad en toleranza e respect vicendaivel, conscients da las prestaziuns communablas e da la responsabladad envers las generaziuns futuras,

savend che liber è be quel che dovra sia libertad e che la fermezza dal pievel sa mesira vi dal bainstar dals flavelvs,

*sa dattan la sequenta constituziun:*¹

1. titel: Disposiziuns generalas

Art. 1 Confederaziun svizra

Il pievel svizzer ed ils chantuns Turitg, Berna, Lucerna, Uri, Sviz, Sursilvania e Sutsilvania, Glaruna, Zug, Friburg, Soloturn, Basilea-Citad e Basilea-Champagna, Schaffusa, Appenzell Dadens ed Appenzell Dador, Son Gagl, Grischun, Argovia, Turgovia, Tessin, Vad, Vallais, Neuchâtel, Genevra e Giura furman la Confederaziun svizra.

CULF 1999 2556

¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 18 d'avrigl 1999 (COF dals 18 da december 1998, COCF dals 11 d'avust 1999 – CULF 1999 2556; Fegl uffizial federal 1997 I 1, 1999 162 5986).

Art. 2 Intent

¹ La Confederaziun svizra protegia la libertad ed ils dretgs dal pievel e mantegna l'indipendenza e la segirezza dal pajais.

² Ella promova la prosperitad communabla, il svilup durabel, la coesiun interna e la varietad culturala dal pajais.

³ Ella procura per in'egualitad da schanzas uschè gronda sco pussaivel tranter las burgaisas ed ils burgais.

⁴ Ella s'engascha per il mantegniment durabel da las basas naturalas da la vita e contribuescha ad in urden internaziunal paschaivel e gist.

Art. 3 Chantuns

Ils chantuns èn suverans, sche lur suveranità na vegn betg limitada da la Constituziun federala; els exerciteschan tut ils dretgs che n'èn betg attribuids a la Confederaziun.

Art. 4 Linguas naziunalas

Las linguas naziunalas èn il tudestg, il franzos, il talian ed il rumantsch.

Art. 5 Principis da l'activitad dal stadi da dretg

¹ Il dretg è la basa ed il limit da l'activitad dal stadi.

² L'activitad dal stadi sto esser en l'interess public ed en proporziun a l'intent.

³ Ils organs dal stadi e las personas privatas ageschan tenor la buna fai.

⁴ La Confederaziun ed ils chantuns resguardan il dretg internaziunal.

Art. 5a² Subsidiarità

Tar l'attribuziun e tar l'adempliment d'incumbensas dal stadi sto vegnir resguardà il princip da la subsidiarità.

Art. 6 Responsabladad individuala e sociala

Mintga persona porta la responsabladad per sasezza e contribuescha tenor sias pussaivladads ad ademplir las incumbensas en il stadi ed en la societad.

² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

2. titel:**Dretgs fundamentals, dretgs dals burgais e finamiras socialas****1. chapitel: Dretgs fundamentals****Art. 7** Dignitad umana

La dignitad da l'uman è da respectar e da proteger.

Art. 8 Eguatid giuridica

¹ Tuts umans èn eguals avant la lescha.

² Nagin na dastga vegnir discriminà, particularmain betg pervia da l'origin, da la razza, da la schlattaina, da la vegliadetgna, da la lingua, da la posiziun sociala, da la persuasiun religiusa, filosofica u politica u pervia d'in impediment corporal, spiertal u psichic.

³ Um e dunna han ils medems dretgs. La lescha procura per lur egualitad giuridica ed effectiva, spezialmain en quai che pertutga la famiglia, la scolaziun e la lavur. Um e dunna han il dretg da la medema paja per ina lavur equivalenta.

⁴ La lescha prevesa mesiras per eliminar ils dischavantatgs da persunas impedidas.

Art. 9 Protecziun cunter arbitrariadad e mantegnimment da la buna fai

Mintga persuna ha il dretg da vegnir tractada dals organs dal stadi senza arbitrariadad e tenor la buna fai.

Art. 10 Dretg da la vita e da la libertad

¹ Mintga uman ha il dretg da la vita. La paina da mort è scumandada.

² Mintga uman ha il dretg da la libertad persunala, particularmain da l'integritad corporala e spiertala e da la libertad da sa mover.

³ La tortura e mintg'otra sort da tractament e chasti crudaivel, inuman u degradant èn scumandadas.

Art. 11 Protecziun dals uffants e giuvenils

¹ Uffants e giuvenils han il dretg d'ina protecziun particulara da lur integritad e d'ina promoziun da lur svilup.

² Els fan diever da lur dretgs en il rom da lur capacitad da giuditgar.

Art. 12 Dretg d'agid en situaziuns da basegn

Tgi ch'è en ina situaziun da basegn e n'è betg abel d'avair quità per sasez ha il dretg da quel agid, quell'assistenza e quels meds ch'èn indispensabels per in'existenza degna d'in uman.

Art. 13 Protecziun da la sfera privata

¹ Mintga persuna ha il dretg dal respect da sia vita privata e da famiglia, da sia abitaziun sco er da sia corrispondenza e da ses traffic da posta e da telecomunicaziun.

² Mintga persuna ha il dretg d'esser protegida cunter l'abus da sias datas personalas.

Art. 14 Dretg da matrimoni e famiglia

Il dretg da matrimoni e famiglia è garantì.

Art. 15 Libertad da cretta e conscienza

¹ La libertad da cretta e conscienza è garantida.

² Mintga persuna ha il dretg da tscherner libramain sia religiun e sia persvasiun filosofica e da las confessar individualmain u en cuminanza cun auters.

³ Mintga persuna ha il dretg da sa participar ad ina cuminanza religiosa u d'appartegnair ad ina tala e da suandar in'instrucziun religiosa.

⁴ Nagin na dastga vegnir sfurzà da sa participar ad ina cuminanza religiosa u d'appartegnair ad ina tala, d'ademplier in'acziun religiosa u da suandar ina instrucziun religiosa.

Art. 16 Libertad d'opiniun e d'infurmaziun

¹ La libertad d'opiniun e d'infurmaziun è garantida.

² Mintga persuna ha il dretg da furmar, d'exprimer e da derasar libramain sia opiniun.

³ Mintga persuna ha il dretg da retschaiver libramain infurmaziuns, da sa procurar quellas or da funtaunas generalmain accessiblas e da las derasar.

Art. 17 Libertad da las medias

¹ La libertad da la pressa, dal radio e da la televisiun sco er d'autras furmas da derasaziun publica da produenziuns ed infurmaziuns tras meds da telediffusiun è garantida.

² La censura è scumandada.

³ Il secret da redacziun è garantì.

Art. 18 Libertad da lingua

La libertad da lingua è garantida.

Art. 19 Dretg d'instrucziun da scola fundamentala

Il dretg d'instrucziun suffizienta e gratuita da scola fundamentala è garantì.

Art. 20 Libertad da la scienza

La libertad da l'instrucziun e perscrutaziun scientifica è garantida.

Art. 21 Libertad da l'art

La libertad da l'art è garantida.

Art. 22 Libertad da reuniun

¹ La libertad da reuniun è garantida.

² Mintga persuna ha il dretg d'organisar radunanzas, da prender part a radunanzas u da star davent da talas.

Art. 23 Libertad d'associaziun

¹ La libertad d'associaziun è garantida.

² Mintga persuna ha il dretg da furmar associaziuns, da sa participar u d'appartegnair a talas u da far part da las activitads d'associaziuns.

³ Nagin na dastga vegnir sfurzà da sa participar u d'appartegnair ad in'associaziun.

Art. 24 Libertad da domicil

¹ Svizras e Svizzers han il dretg da sa domiciliar en tge lieu dal pajais ch'els vulan.

² Els han il dretg d'abandonar la Svizra u da returnar en Svizra.

Art. 25 Protecziun cunter l'expulsiun, l'extradiziun ed il repatriament

¹ Svizras e Svizzers na dastgan betg vegnir expulsads da la Svizra; els dastgan vegnir extradids ad in'autorità estra be cun lur consentiment.

² Fugitivs na dastgan betg vegnir repatriads u extradids en in stadi nua ch'els vegnan persequitads.

³ Nagin na dastga vegnir repatrià en in stadi nua che smanatscha tortura u in'otra sort da tractament u chasti crudaivel ed inuman.

Art. 26 Garanzia da la proprietad

¹ La proprietad è garantida.

² Expropriaziuns e restricziuns da la proprietad sumegliantas ad in'expropriaziun vegnan indemnissadas cumplainamain.

Art. 27 Libertad economica

¹ La libertad economica è garantida.

² Ella cumpiglia particularmain la tschernha libra da la professiun sco er l'access liber ad in'actività da gudogn da l'economia privata ed a l'execuziun libra da quella.

Art. 28 Libertad sindacala

¹ Las lavurantas ed ils lavurants, las patronas ed ils patrons sco er lur organisaziuns han il dretg da s'alliar per proteger lur interess, da furmar associaziuns e da sa participar u da star davent da talas.

² Disputas èn da reglar tenor pussaivladad sin via da tractativas u da mediaziun.

³ Il dretg da chauma ed il dretg d'exclusiun èn admess, sch'els pertutgan las relaziuns da lavur e na s'opponan betg a las obligaziuns da mantegnair la pasch da la lavur u da manar tractativas da mediaziun.

⁴ La lescha po scumandar la chauma a tschertas categorias da persunas.

Art. 29 Garanzias generalas da procedura

¹ Mintga persuna ha, en proceduras avant instanzas giudizialas ed administrativas, il dretg d'in tractament equal e gist sco er d'in giudicament entaifer in termin comensurà.

² Las partidas han il dretg d'attenziun giuridica.

³ Mintga persuna che na dispona betg dals meds necessaris ha il dretg d'ina procedura gratuita, sche sia dumonda da dretg ha ina schanza da success. Uschenavant che quai è necessari per mantegnair ses dretgs, ha ella ultra da quai il dretg d'ina assistenza gratuita d'in defensur.

Art. 29a³ Garanzia da la via giudiziala

En cas da disputas giuridicas ha mintga persuna il dretg da vegnir giuditgada tras in'autorità giudiziala. En cas excepziunals pon la Confederaziun ed ils chantuns excluder tras lescha il giudicament giudizial.

Art. 30 Proceduras giudizialas

¹ Mintga persuna, da la quala ina chaussa sto vegnir giuditgada en ina procedura giudiziala, ha il dretg d'ina dretgira stabilida da la lescha, cumpetenta, independenta e nunpartischanta. Dretgiras d'excepziun èn scumandadas.

² La persuna, cunter la quala i vegn purtà in plant civil, ha il dretg che la chaussa vegnia giuditgada da la dretgira da ses lieu da domicil. La lescha po prevair in'autra instanza giudiziala.

³ La debatta giudiziala e la pronunzia da la sentenza èn publicas. La lescha po prevair excepziuns.

³ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 12 da mars 2000, entrada en vigur: 1. da schaner 2007 (COF dals 8 d'october 1999, COCF dals 17 da matg 2000, COF dals 8 da mars 2005 – CULF 2002 3148, 2006 1059; Fegl uffizial federal 1997 I 1, 1999 8633, 2000 2990, 2001 4202).

Art. 31 Privaziun da la libertad

¹ Ina persuna dastga vegnir privada da la libertad sulettamain en ils cas previs da la lescha sezza e mo en la furma prescritta en quella.

² Mintga persuna che vegn privada da la libertad ha il dretg da vegnir infurmada immediat ed en ina lingua chapaivla davart ils motivs da la privaziun da la libertad e davart ses dretgs. Ella sto avair la pussaivladad da far valair ses dretgs. Ella ha oravant tut il dretg da laschar orientar ses confamigliars pli stretgs.

³ Mintga persuna messa en arrest d'inquisiziun ha il dretg da vegnir manada immediat avant ina derschadra u in derschader. La derschadra u il derschader decida, sche la persuna vegn tegnida vinavant en arrest u sch'ella vegn laschada libra. Mintga persuna en arrest d'inquisiziun ha il dretg d'ina sentenza entaifer in termin commensurà.

⁴ Mintga persuna che vegn privada da la libertad senza l'ordra d'ina dretgira, ha da tut temp il dretg d'appellar ad ina dretgira. Quella decida uschè speditivamain sco pussaivel davart la legalitad da la privaziun da la libertad.

Art. 32 Procedura penala

¹ Mintga persuna vala sco innocenta fin che la condemnaziun ha vigur legala.

² Mintga persuna accusada ha il dretg da vegnir infurmada uschè spert ed uschè detagliadamain sco pussaivel davart las inculpaziuns cunter ella. Ella sto avair la pussaivladad da far valair ils dretgs da defensiun, dals quals ella ha il dretg.

³ Mintga persuna sentenziada ha il dretg da far examinar la sentenza d'ina dretgira superiura. Resalvads èn ils cas, en ils quals il Tribunal federal decida sco suletta instanza.

Art. 33 Dretg da petiziun

¹ Mintga persuna ha il dretg d'inoltrar petiziuns a las autoritads; quai na dastga betg chaschunar dischavantatgs ad ella.

² Las autoritads han da prender conuschientscha da las petiziuns.

Art. 34 Dretgs politics

¹ Ils dretgs politics èn garantids.

² La garanzia dals dretgs politics protegia la furmaziun libra da la voluntad e la votaziun nunfalsifitgada.

Art. 35 Effect dals dretgs fundamentals

¹ Ils dretgs fundamentals ston avair in effect sin l'entir urden giuridic.

² Tgi che ha d'exequir incumbensas statalas, ha da respectar ils dretgs fundamentals ed è obligà da contribuir che quels vegnian realisads.

³ Las autoritads procuran ch'ils dretgs fundamentals daventian er efficazis tranter persunas privatas, uschenavant ch'els èn adattads per quest intent.

Art. 36 Restricziuns dals dretgs fundamentals

¹ Restricziuns dals dretgs fundamentals dovran ina basa legala. Restricziuns engrevigiantas ston esser previsas en la lescha sezza. Exceptads èn cas d'in privel serius, direct che n'è betg d'evitar en outra maniera.

² Restricziuns da dretgs fundamentals ston esser giustifitgads tras in interess public u tras la protecciun da dretgs fundamentals da terzas persunas.

³ Restricziuns da dretgs fundamentals ston esser en proporziun.

⁴ Il cuntegn essenzial dals dretgs fundamentals è inviolabel.

2. chapitel: Dretg da burgais e dretgs politics

Art. 37 Dretgs da burgais

¹ Burgaisa svizra u burgais svizzer è tgi che posseda il dretg da burgais d'ina vischnanca ed il dretg da burgais dal chantun.

² Nagin na dastga vegnir privilegià u pregiuditgà pervia da ses dretgs da burgais. Exceptadas èn prescripziuns davart ils dretgs politics en vischnancas da burgais e corporaziuns sco er davart la participaziun a la facultad da talas, uschenavant che la legislaziun chantunala na prevesa nagut auter.

Art. 38 Acquist e perdita dals dretgs da burgais

¹ La Confederaziun regla l'acquist e la perdita dals dretgs da burgais tras derivanza, maridaglia ed adopziun. Ella regla ultra da quai la perdita dal dretg da burgais svizzer per auters motivs sco er la renaturalisaziun.

² La Confederaziun decretescha prescripziuns minimalas davart la natiralisaziun da persunas estras tras ils chantuns e dat la permissiun da natiralisaziun.

³ Ella facilitescha la natiralisaziun d'uffants senza naziunalitad.

Art. 39 Diever dals dretgs politics

¹ La Confederaziun regla il diever dals dretgs politics en fatgs federals, ils chantuns reglan quel en fatgs chantunals e communal.

² Ins fa diever dals dretgs politics al lieu da domicil. La Confederaziun ed ils chantuns pon prevoir excepziuns.

³ Nagin na dastga far diever da ses dretgs politics en pli ch'in chantun.

⁴ Ils chantuns pon prevoir che novs immigrads obtengan il dretg da votar en fatgs chantunals e communal pir sunter in termin da spetga da maximalmain trais mais sunter la domiciliaziun.

Art. 40 Svizras e Svizzers a l'exteriur

¹ La Confederaziun promova las relaziuns da las Svizras e dals Svizzers a l'exteriur in tranter l'auter e cun la Svizra. Ella po sustegnair organisaziuns che persequite-schan questa finamira.

² La Confederaziun decretescha prescripziuns davart ils dretgs e duairs da las Svizras e dals Svizzers a l'exteriur, oravant tut davart il diever dals dretgs politics en la Confederaziun, l'ademplant dal duair da prestar servetsch militar u da cumpen-saziun, il sustegn da persunas en basegn sco er en il sector da las assicuranzas so-cialas.

3. chapitel: Finamiras socialas**Art. 41**

¹ Cumplettend la responsabladad persunala e l'iniziativa privata s'engaschan la Con-federaziun ed ils chantuns per che

- a. mintga persuna haja part da la segirezza sociala;
- b. mintga persuna obtegna la tgira necessaria per sia sanadad;
- c. famiglias vegnian protegidas e promovidas sco cuminanzas da creschids ed uffants;
- d. persunas ablas da lavurar possian segirar lur existenza tras ina lavur ch'ellas exequeschan sut cundiziuns commensuradas;
- e. persunas che tschertgan abitaziuns possian chattar per els e per lur famiglia in'abitaziun adattada per cundiziuns acceptablas;
- f. uffants e giuvenils sco er persunas en la vegliadetgna da lavur possian giu-dair ina scolaziun ed instrucziun sco er ina furmaziun supplementara tenor lur abilitads;
- g. uffants e giuvenils vegnian promovids en lur svilup a persunas independen-tas e socialmain responsablas e vegnian sustegnids en lur integraziun sociala, culturala e politica.

² La Confederaziun ed ils chantuns s'engaschan che mintga persuna saja assicurada cunter las consequenzas economicas da vegliadetgna, invaliditad, malsogna, acci-dent, dischoccupaziun, maternitad, dal daventar orfen, vaiv u vaiva.

³ Els sa stentan da cuntanscher las finamiras socialas en il rom da lur cumpetenzas costituziunalas e da lur meds disponibels.

⁴ Da las finamiras socialas na pon ins betg deducir dretgs directs da prestaziuns dal stadi.

3. titel: Confederaziun, chantuns e vischnancas

1. chapitel: Relaziun tranter la Confederaziun ed ils chantuns

1. partiziun: Incumbensas da la Confederaziun e dals chantuns

Art. 42 Incumbensas da la Confederaziun

¹ La Confederaziun ademplescha las incumbensas che la vegnan attribuidas da la Constituziun federala.

² ...⁴

Art. 43 Incumbensas dals chantuns

Ils chantuns determineschan tge incumbensas ch'els accumpleschan en il rom da lur cumpetenzas.

Art. 43a⁵ Principis per attribuir ed ademplir incumbensas dal stadi

¹ La Confederaziun surpiglia mo las incumbensas che surpassan las pussaivladads dals chantuns u che dovran ina regulaziun unitara tras la Confederaziun.

² La communitad che profitescha d'ina prestaziun dal stadi porta ils custs da questa prestaziun.

³ La communitad che porta ils custs d'ina prestaziun dal stadi po decider davart questa prestaziun.

⁴ Las prestaziuns da basa ston esser accessiblas a tut las persunas en moda cumparegliabla.

⁵ Las incumbensas dal stadi ston vegnir ademplidas a moda raziunala ed adequata als basegns.

2. partiziun: Collavuraziun da la Confederaziun e dals chantuns

Art. 44 Principis

¹ La Confederaziun ed ils chantuns sustegnan in l'auter tar l'adempliment da lur incumbensas ed els collavuran ensemen.

² Els concedan in a l'auter respect ed assistenza. Els prestan in a l'auter assistenza administrativa e giudiziala.

⁴ Aboli en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

⁵ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

³ Disputas tranter ils chantuns u tranter chantuns e la Confederaziun vegnan sche pussaivel regladas tras tractativas u mediaziuns.

Art. 45 Cooperaziun al process da furmaziun da la voluntad da la Confederaziun

¹ Ils chantuns coopereschan en il rom da la Constituziun federala a la furmaziun da la voluntad da la Confederaziun, oravant tut tar la legislaziun.

² La Confederaziun infurmescha ils chantuns ad ura e detagliadamain davart ses projects; ella consultescha ils chantuns, sche lur interess èn pertutgads.

Art. 46 Realisaziun dal dretg federal

¹ Ils chantuns realiseschan il dretg federal en il rom da la Constituziun federala e da las leschas.

² La Confederaziun ed ils chantuns pon fixar comunablamain ch'ils chantuns cuntanschan tschertas finamiras tar la realisaziun dal dretg federal e ch'els exequeschian per quest intent programs che la Confederaziun sustegna finanziailmain.⁶

³ La Confederaziun lascha als chantuns ina libertad creativa uschè gronda sco pussaivel e tegna quint da lur particularitads chantunalas.⁷

Art. 47 Autonomia dals chantuns

¹ La Confederaziun protegja l'autonomia dals chantuns.

² Ella lascha als chantuns suffizientamain atgnas incumbensas e respecta lur autonomia d'organisaziun. Ella als lascha funtaunas da finanziaziun suffizientas e contribuescha ch'els disponian dals meds finansials necessaris per ademplir lur incumbensas.⁸

Art. 48 Contracts interchantunals

¹ Ils chantuns pon far contracts tranter els ed er crear organisaziuns ed instituziuns comunablas. Els pon oravant tut ademplir comunablamain incumbensas d'interess regional.

² La Confederaziun po sa participar a tals projects en il rom da sias cumpetenzas.

⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

⁷ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

⁸ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

³ Ils contracts interchantunals na dastgan betg cuntrafar al dretg ed als interess da la Confederaziun e n'er betg als dretgs d'auters chantuns. Els èn da communitgar a la Confederaziun.

⁴ Tras in contract interchantunal pon ils chantuns autorisar organs interchantunals da decretar disposiziuns cun normas da dretg che realiseschan in contract interchantunal, premess ch'il contract:

- a. saja vegnì approvà tenor la medema procedura che vala per la legislaziun;
- b. fixeschia ils princips directivs da las disposiziuns.⁹

⁵ Ils chantuns resguardan il dretg interchantunal.¹⁰

Art. 48a¹¹ Decleraziun cun vigur lianta ed obligaziun da participaziun

¹ Sin dumonda da chantuns interessads po la Confederaziun declerar contracts interchantunals sco generalmain liants u obligar tscherts chantuns da sa participar a contracts interchantunals en ils suandants champs d'incumbensas:

- a. executiun da chastis e da mesiras;
- b.¹² fatgs da scola areguard ils secturs numnads en l'artitgel 62 alinea 4;
- c.¹³ scolas autas chantunalas;
- d. indrizs culturals d'impurtanza surregiunala;
- e. economisaziun da rument;
- f. sereneras;
- g. traffic d'aglomeraziun;
- h. medischina da perfecziun e clinics spezialas;
- i instituziuns per l'integraziun e per l'assistenza d'invalids.

² La decleraziun cun vigur lianta succeda per regla en furma d'in conclus federal.

⁹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

¹⁰ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

¹¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

¹² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF 2006 3033; Fegl uffizial federal 2005 5479 5547 7273, 2006 6725).

¹³ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF 2006 3033; Fegl uffizial federal 2005 5479 5547 7273, 2006 6725).

³ La lescha fixescha las premissas per la decleraziun cun vigur lianta e per l'obligaziun da participaziun e regla la procedura.

Art. 49 Precedenza ed observaziun dal dretg federal

¹ Il dretg federal è superiur al dretg chantunal cuntrari.

² La Confederaziun surveglia ch'ils chantuns observian il dretg federal.

3. partiziun: Vischnancas

Art. 50

¹ L'autonomia da las vischnancas è garantida en il rom dal dretg chantunal.

² La Confederaziun resguarda en sias acziuns ils effects pussaivels sin las vischnancas.

³ Ella resguarda latiers la situaziun particulara da las citads e da las aglomeraziuns sco er da las regiuns muntagnardas.

4. partiziun: Garanzias federalas

Art. 51 Constituziuns chantunalas

¹ Mintga chantun sa procura ina constituziun democratica. Quella dovra il consentiment dal pievel e sto vegnir revedida, sch'ina maiortad da las votantas e dals votants pretenda quai.

² Las constituziuns chantunalas dovran l'approvaziun da la Confederaziun. Quella dat la garanzia, sch'ellas n'èn betg cuntrarias al dretg federal.

Art. 52 Urden costituziunal

¹ La Confederaziun protegja l'urden costituziunal dals chantuns.

² Ella intervegn, sche l'urden en in chantun è disturbà u smanatschà e sch'il chantun pertutgà na po betg proteger sez ses urden e n'er betg cun l'agid d'auters chantuns.

Art. 53 Esistenza e territori dals chantuns

¹ La Confederaziun protegja l'esistenza ed il territori dals chantuns.

² Midadas vi da l'esistenza dals chantuns dovran il consentiment dals votants e dals chantuns pertutgads e suenter er il consentiment dal pievel e dals chantuns.

³ Midadas da territori tranter ils chantuns dovran il consentiment dals votants e dals chantuns pertutgads sco er l'approvaziun tras l'Assamblea federala en furma d'in conclus federal.

⁴ Cun contracts tranter els pon ils chantuns reglar rectificaziuns da cunfins.

2. chapitel: Cumpetenzas

1. partiziun: Relaziuns cun l'exteriur

Art. 54 Affars exteriurs

¹ Ils affars exteriurs èn chaussa da la Confederaziun.

² La Confederaziun s'engascha per mantegnair l'indipendenza da la Svizra e per sia prosperidad; ella contribuescha oravant tut a mitigiar la miseria e la povradad en il mund, a respectar ils dretgs umans ed a promover la democrazia, a la convivenza paschaivla dals pievels sco er a mantegnair il fundament natiral da la vita.

³ La Confederaziun respecta las cumpetenzas dals chantuns e defenda lur interess.

Art. 55 Cooperaziun dals chantuns a decisziuns da la politica exteriura

¹ Ils chantuns coopereschon tar la preparaziun da decisziuns da la politica exteriura che pertutgan lur cumpetenzas u lur interess essenzials.

² La Confederaziun infurmescha ils chantuns ad ura e detagliadamain e consultescha els.

³ Las posiziuns dals chantuns èn da muntada particulara, sch'els èn pertutgads en lur cumpetenzas. En quests cas coopereschon ils chantuns a moda adattada a las tractativas internaziunalas.

Art. 56 Relaziuns dals chantuns cun l'exteriur

¹ Ils chantuns pon far contracts cun l'exteriur en ils secturs da lur cumpetenzas.

² Quests contracts na dastgan betg cuntrafar ni al dretg ed als interess da la Confederaziun ni als dretgs d'auters chantuns. Ils chantuns han d'infurmar la Confederaziun avant la conclusiun dals contracts.

³ Ils chantuns pon avoir contact direct cun autoritads estras subordinadas; en ils ulteriurs cas succedan las relaziuns dals chantuns cun l'exteriur tras l'intermediaziun da la Confederaziun.

2. partiziun: Segirezza, defensiu naziunala, protecziun civila

Art. 57 Segirezza

¹ La Confederaziun ed ils chantuns procuran en il rom da lur cumpetenzas per la segirezza dal pajais e per la protecziun da la populaziun.

² Els coordineschan lur stentas sin il sector da la segirezza interna.

Art. 58 Armada

¹ La Svizra ha in'armada. Questa è organisada tenor il princip da milissa.

² L'armada serva per impedir guerras e gida a mantegnair la pasch; ella defenda il pajais e sia populaziun. Ella sustegna las autoritads civilas en cas da resistenza cunter grondas smanatschas da la segirezza interna ed en cas d'autras situaziuns extraordinarias. La lescha po prevair ulteriuras incumbensas.

³ Las accziuns da l'armada èn chausa da la Confederaziun.¹⁴

Art. 59 Servetsch militar e servetsch da cumpensaziun

¹ Mintga Svizzer è obligà da far servetsch militar. La lescha prevesa in servetsch civil da cumpensaziun.

² Per dunnas svizras è il servetsch militar facultativ.

³ Svizzers che na prestan ni servetsch militar ni servetsch da cumpensaziun, han da pajar ina taxa. Quella vegn pretendida da la Confederaziun e fixada ed incassada dals chantuns.

⁴ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart la cumpensaziun commensurada da la perdita da gudogn.

⁵ Personas che prestan servetsch militar u servetsch da cumpensaziun e pateschan donn vi da la sanadad u perdan la vita, han per els u per lur confamigliars il dretg d'in sustegn commensurà da la Confederaziun.

Art. 60 Organisaziun, instrucziun ed equipment da l'armada

¹ La legislaziun militar sco er l'organisaziun, l'instrucziun e l'equipment da l'armada suttastattan a la Confederaziun.

² ...¹⁵

³ La Confederaziun po surpigliar indrizs militars dals chantuns cunter ina indemnisaziun commensurada.

Art. 61 Protecziun civila

¹ La legislaziun davart la protecziun civila da personas e bains cunter las consequenzas da conflicts armads è chausa da la Confederaziun.

² La Confederaziun decretescha prescripziuns davart l'engaschament da la protecziun civila en cas da catastrofas e da situaziuns d'urgenza.

³ Ella po declerar il servetsch da protecziun sco obligatoric per ils umens. Per las dunnas è quest servetsch facultativ.

¹⁴ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

¹⁵ Aboli en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

⁴ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart la cumpensaziun commensurada da la perdita dal gudogn.

⁵ Persunas che pateschan donn vi da la sanadad u che perdan la vita ademplant il servetsch da protecziun, han per els u per lur confamigliars il dretg d'in sustegn commensurà da la Confederaziun.

3. partizun: Scolaziun, perscrutaziun e cultura

Art. 61a¹⁶ Spazi da furnaziun svizzer

¹ En il rom da lur cumpetenzas procuran la Confederaziun ed ils chantuns communalmain per in'auta qualitat e permeabilitad dal spazi da furnaziun svizzer.

² La Confederaziun ed ils chantuns coordineschan lur sforzs e garanteschon lur collavuraziun tras organs comunabels e tras autras mesiras.

³ Ademplant lur incumbensas s'engaschan la Confederaziun ed ils chantuns che las vias da furnaziun generala e da furnaziun professiunala chattian ina renconuschientscha equivalenta en la societad.

Art. 62 Fatgs da scola¹⁷

¹ Ils chantuns èn cumpetents per ils fatgs da scola.

² Els procuran per ina instrucziun fundamentala suffizienta ch'è averta a tut ils uffants. L'instrucziun fundamentala è obligatorica ed è suttamesa a la direcziun u a la surveglianza dal stadi. L'instrucziun fundamentala a las scolas publicas è gratuita.¹⁸

³ Ils chantuns procuran per ina scolaziun speziala suffizienta da tut ils uffants e giuvenils impedids, maximalmain fin al 20avel anniversari.¹⁹

⁴ Sch'i na dat nagina armonisaziun dals fatgs da scola en ils secturs da la vegliadegna da cumenzar la scola, da l'obligaziun d'ir a scola, da la durada e da las finamiras dals stgalims da furnaziun, dals passadis d'in stgalim a l'auter sco er da la renconuschientscha da diploms, decretescha la Confederaziun las prescripziuns necessarias.²⁰

¹⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF 2006 3033; Fegl uffizial federal 2005 5479 5547 7273, 2006 6725).

¹⁷ Cun disposiziun transitorica.

¹⁸ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF 2006 3033; Fegl uffizial federal 2005 5479 5547 7273, 2006 6725).

¹⁹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

²⁰ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF 2006 3033; Fegl uffizial federal 2005 5479 5547 7273, 2006 6725).

⁵ La Confederaziun regla il cumenzament da l'onn da scola.²¹

⁶ Tar la preparaziun da decrets federals che concernan la competenza dals chantuns vegn attribui in pais spezial a la cooperaziun dals chantuns.²²

Art. 63²³ Furmaziun professiunala

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart la furmaziun professiunala.

² Ella promova la diversitad e la permeabilitad da la purschida en il sector da la furmaziun professiunala.

Art. 63^{a24} Scolas autas

¹ La Confederaziun maina las scolas politechnicas federalas. Ella po stabilir, surpigliar u manar ulteriuras scolas autas ed autras instituziuns dal sector da las scolas autas.

² Ella sustegna las scolas autas chantunales e po pajar contribuziuns ad autras instituziuns dal sector da las scolas autas ch'ella ha reconuschì.

³ La Confederaziun ed ils chantuns procuran comunablamain per la coordinaziun e per la garanzia da la qualitat en ils fatgs da las scolas autas da la Svizra. En quest connex resguardan la Confederaziun ed ils chantuns l'autonomia da las scolas autas e lur differentas instituziuns purtadras e fan atenziun da tractar en moda eguala instituziuns cun incumbensas egualas.

⁴ Per adempir lur incumbensas fan la Confederaziun ed ils chantuns contracts e delegheschan tschertas cumpetenzas ad organs comunabels. La lescha regla las cumpetenzas che pon vegnir delegadas a quests organs e fixescha ils princips da l'organisaziun e las proceduras da la coordinaziun.

⁵ Sche la Confederaziun ed ils chantuns na cuntanschan betg las finamiras comunablas tras coordinaziun, decretescha la Confederaziun prescripziuns davart ils stgallims da studi, davart ils passadis d'in stgalim a l'auter, davart la furmaziun supplementara e davart la reconuschientscha d'instituziuns e da diploms. Ultra da quai po la Confederaziun liar il sustegn da las scolas autas a princips da finanziaziun unitars e far depender il sustegn da la repartiziun da las incumbensas tranter las scolas autas en secturs che chaschunan custs spezialmain auts.

²¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF 2006 3033; Fegl uffizial federal 2005 5479 5547 7273, 2006 6725).

²² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF 2006 3033; Fegl uffizial federal 2005 5479 5547 7273, 2006 6725).

²³ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF 2006 3033; Fegl uffizial federal 2005 5479 5547 7273, 2006 6725).

²⁴ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF 2006 3033; Fegl uffizial federal 2005 5479 5547 7273, 2006 6725).

Art. 64 Perscrutaziun

¹ La Confederaziun promova la perscrutaziun scientifica e l'innovaziun.²⁵

² Ella po far depender la promoziun particularmain da la cundiziun che la qualitat e la coordinaziun sajan garantidas.²⁶

³ Ella po fabritgar, surpigliar u manar centers da perscrutaziun.

Art. 64a²⁷ Furmaziun supplementara

¹ La Confederaziun fixescha ils princips davart la furmaziun supplementara.

² Ella po promover la furmaziun supplementara.

³ La lescha fixescha ils secturs ed ils criteris.

Art. 65 Statistica

¹ La Confederaziun rimna las datas statisticas necessarias davart il stadi ed il svilup da la populaziun, da l'economia, da la societad, da la furmaziun, da la perscrutaziun, dal territori e da l'ambient en Svizra.²⁸

² Ella po decretar prescripziuns davart l'armonisaziun e la direcziun da registers uffizials per limitar ils sforzs per las retschertgas.

Art. 66 Contribuziuns da furmaziun²⁹

¹ La Confederaziun po conceder als chantuns contribuziuns a lur custs per contribuziuns da scolaziun a studentas ed a students da scolas autas e d'autras instituziuns dal sector da la furmaziun superiura. Ella po promover l'armonisaziun interchantunala da las contribuziuns da scolaziun e fixar princips per pajar talas.³⁰

² Ella po ultra da quai prender atgnas mesiras per promover la furmaziun; quai succeda sco cumplettaziun da las mesiras chantunales e resguardond la suveranitat chantunala da scola.

²⁵ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF **2006** 3033; Fegl uffizial federal **2005** 5479 5547 7273, **2006** 6725).

²⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF **2006** 3033; Fegl uffizial federal **2005** 5479 5547 7273, **2006** 6725).

²⁷ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF **2006** 3033; Fegl uffizial federal **2005** 5479 5547 7273, **2006** 6725).

²⁸ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF **2006** 3033; Fegl uffizial federal **2005** 5479 5547 7273, **2006** 6725).

²⁹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF **2006** 3033; Fegl uffizial federal **2005** 5479 5547 7273, **2006** 6725).

³⁰ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF **2006** 3033; Fegl uffizial federal **2005** 5479 5547 7273, **2006** 6725).

Art. 67 Promoziun d'uffants e da giuvenils³¹

¹ Tar l'adempliment da lur incumbensas tegnan la Confederaziun ed ils chantuns quint dals basegns spezials da promoziun e protecziun dals uffants e giuvenils.

² En cumplettaziun da mesiras chantunalas po la Confederaziun sustegnair la lavur cun uffants e cun giuvenils ordaifer la scola.³²

Art. 67a³³ Furmaziun musicala

¹ La Confederaziun ed ils chantuns promovan la furmaziun musicala, particularmain tar uffants e giuvenils.

² En il rom da lur cumpetenzas s'impegnan els per ina instrucziun musicala d'auta qualitat en las scolas. Sch'ils chantuns n'èn betg buns da coordinar ina armonisaziun da las finamiras da la furmaziun en las scolas, prenda la Confederaziun las directivas necessarias.

³ En cooperaziun cun ils chantuns determinescha la Confederaziun princips per l'access da la giuventetgna al far musica e per la promoziun da talents musicals.

Art. 68 Sport

¹ La Confederaziun promova il sport, oravant tut la scolaziun.

² Ella maina ina scola da sport.

³ Ella po decretar prescripziuns davart il sport da giuvenils e declerar sco obligatori-ca l'instrucziun da sport en scola.

Art. 69 Cultura

¹ Ils chantuns èn responsabels per il sector da la cultura.

² La Confederaziun po sustegnair stentas culturalas ch'èn d'interess per l'entira Svizra e po promover l'art e la musica, oravant tut sin il sector da la scolaziun.

³ Tar l'adempliment da sias incumbensas prenda ella resguard da la varietad cultura-la e linguistica dal pajais.

³¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF 2006 3033; Fegl uffizial federal 2005 5479 5547 7273, 2006 6725).

³² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 21 da matg 2006 (COF dals 16 da december 2005, COCF dals 27 da fanadur 2006 – CULF 2006 3033; Fegl uffizial federal 2005 5479 5547 7273, 2006 6725).

³³ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 23 da settember 2012, entrada en vigor: 23 da settember 2012 (COF dals 14 da mars 2012, COCF dals 29 da schaner 2012 – CULF 2013 435; Fegl uffizial federal 2009 613, 2010 1, 2012 3443 6899, 2013 1135).

Art. 70 Linguas

¹ Las linguas uffizialas da la Confederaziun èn il tudestg, il franzos ed il talian. En il contact cun persunas da lingua rumantscha è er il rumantsch lingua uffiziala da la Confederaziun.

² Ils chantuns determineschon lur linguas uffizialas. Per mantegnair l'enclegientscha tranter las cuminanzas linguisticas, respectan els la cumposiziun linguistica istorica e resguardan las minoritads linguisticas tradiziunalas.

³ La Confederaziun ed ils chantuns promovon la comunicaziun ed il barat tranter las cuminanzas linguisticas.

⁴ La Confederaziun sustegna ils chantuns plurilings tar l'adempliment da lur incumbensas spezialas.

⁵ La Confederaziun sustegna mesiras dals chantuns Grischun e Tessin per mantegnair e promover la lingua rumantscha e taliana.

Art. 71 Film

¹ La Confederaziun po promover la produenziun svizra da films e la cultura da film.

² Ella po decretar prescripziuns per promover la varietad e la qualidad da la purschida da films.

Art. 72 Baselgia e stadi

¹ Ils chantuns èn cumpetents per reglar la relaziun tranter baselgia e stadi.

² La Confederaziun ed ils chantuns pon prender mesiras en il rom da lur cumpetenzas per mantegnair la pasch publica tranter ils commembers da las differentas cuminanzas religiusas.

³ Igl è scumandà da construir minarets.³⁴

4. partizium: Ambient e planisaziun dal territori**Art. 73** Durabilitad

La Confederaziun ed ils chantuns han en mira ina relaziun equilibrada durabla tranter la natira e sia capaciad da regeneraziun d'ina vart e da sia utilisaziun tras l'uman da l'autra vart.

Art. 74 Protecziun da l'ambient

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart la protecziun da l'uman e da ses ambient natiral cunter effects nuschaivels u mulestus.

³⁴ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 29 da november 2009, entrada en vigur: 29 da november 2009 (COF dals 12 da zercladur 2009, COCF dals 5 da matg 2010 – CULF 2010 2161; Fegl uffizial federal 2008 6851 7603, 2009 4381, 2010 3437).

² Ella procura che tals effects vegnian impedids. Ils custs per l'impediment e per la dismesa van a quint dals chaschunaders.

³ Ils chantuns en cumpetents per l'execuziun da las prescripziuns, sche la lescha na la resalva betg a la Confederaziun.

Art. 75 Planisaziun dal territori

¹ La Confederaziun fixescha ils princips per ina planisaziun dal territori. Questa è chausa dals chantuns e serva a l'utilisaziun convegnenta ed economica dal terren ed a l'urbanisaziun ordinada dal pajais.

² La Confederaziun promova e coordinescha las stentas dals chantuns e collavura cun quels.

³ Ademplind lur incumbensas prendan la Confederaziun ed ils chantuns resguard dals basegns da la planisaziun dal territori.

Art. 75a³⁵ Mesiraziun

¹ La mesiraziun naziunala è chausa da la Confederaziun.

² La Confederaziun decretescha prescripziuns davart la mesiraziun uffiziala.

³ Ella po decretar prescripziuns davart l'armonisaziun d'infurmaziuns uffizialas che concernan il fons ed il terren.

Art. 75b³⁶ Abitaziuns secundaras*

¹ La quota d'abitaziuns secundaras è limitada a maximalmain 20 pertschient da l'effectiv total d'unitads d'abitar e da la surfatscha d'auzada brutta che vegn utilisada per intents d'abitar en ina vischnanca.

² La lescha oblighescha las vischnancas da publicitar mintga onn lur plan da quotas d'emprimas abitaziuns ed il stadi detaglià da sia executiun.

Art. 76 Auas

¹ La Confederaziun procura en il rom da sias cumpetenzas per in'utilisaziun spargnusa e la proteccziun da las resursas d'aua sco er per il cumbat cunter las consequenzas nuschaivlas da l'aua.

² Ella fixescha ils princips davart il mantegniment e l'utilisaziun da las resursas d'aua, davart il diever da las auas per producir energia e per intents da sfradentar sco er davart autras intervenziuns en la circulaziun da l'aua.

³⁵ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

³⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 11 da mars 2012, entrada en vigur: 11 da mars 2012 (COF dals 17 da zercladur 2011, COCF dals 20 da zercladur 2012 – CULF 2012 3627; Fegl uffizial federal 2008 1113 8757, 2011 4825, 2012 6623).

* Cun disposiziun transitorica.

³ Ella decretescha prescripziuns davart la protecziun da las auas, la garanzia da la quota commensurada da l'aua restanta, las construcziuns en connex cun las auas, la segirezza dals implants da serra e davart las influenzas da las precipitaziuns atmosfericas.

⁴ Ils chantuns disponan da las resursas d'aua. En il rom da la legislaziun federala pon els incassar taxas per l'utilisaziun da las auas. La Confederaziun ha il dretg d'utilisar las auas per sias interpresas da transport; ella paja per quest intent ina taxa ed ina indemnizaziun.

⁵ Davart ils dretgs vi da resursas d'aua internaziunalas e davart las taxas colliadas cun quests dretgs decida la Confederaziun cun agid dals chantuns pertutgads. Sche plirs chantuns na pon betg sa convegnir davart ils dretgs vi da resursas d'aua inter-chantunalas, decida la Confederaziun.

⁶ Ademplind sias incumbensas resguarda la Confederaziun ils interess dals chantuns dals quals deriva l'aua.

Art. 77 Gaud

¹ La Confederaziun procura ch'il gaud possia ademplier sias funcziuns da protecziun, da niz e da recreaziun.

² Ella fixescha ils princips per la protecziun dal gaud.

³ Ella promova las mesiras per il mantegniment dal gaud.

Art. 78 Protecziun da la natira e da la patria

¹ Per la protecziun da la natira e da la patria èn cumpetents ils chantuns.

² Ademplind sias incumbensas resguarda la Confederaziun ils interess da la protecziun da la natira e da la patria. Ella ha quità da cuntradas, da maletgs dal lieu, da lieus istorics sco er da monuments da natira e da cultura; ella mantegna quels en lur furma integrala, sche l'interess public pretenda quai.

³ Ella po sustegnair las stentas da la protecziun da la natira e da la patria ed acquistar u seguirar tras contract u tras expropriaziun objects da muntada per l'entira Svizra.

⁴ Ella decretescha prescripziuns per la protecziun da la fauna e flora e per mantegnair lur spazis da viver en la varietad natirala. Ella protegia las spezias periclitadas da l'extincziun.

⁵ Palids e cuntradas da palì da bellezza particulara e da muntada per l'entira Svizra èn protegidas. En quellas na dastgan vegnir construids nagins stabiliments, ed igl è er scumandà da far midadas dal terren. Ina excepziun èn installaziuns che servivan gia avant a la protecziun u a l'utilisaziun agricula da las palids e da las cuntradas da palì.

Art. 79 Pestga e chatscha

La Confederaziun fixescha ils princips per l'execuziun da la pestga e da la chatscha, spezialmain per mantegnair la varietad da las spezias da peschs, dals mamifers selvadis e dals utschels.

Art. 80 Protecziun dals animals

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart la protecziun dals animals.

² Ella regla particularmain:

- a. il tegnair e tgirar animals;
- b. ils experiments cun animals e las intervenziuns vi da l'animal viv;
- c. il niz d'animals;
- d. l'import d'animals e da products d'animals;
- e. il commerzi cun animals ed ils transports d'animals;
- f. il mazzar animals.

³ Ils chantuns èn cumpetents per l'execuziun da las prescripziuns, sche la lescha na resalva betg quella a la Confederaziun.

5. partizium: Ovas publicas e traffic**Art. 81** Ovas publicas

La Confederaziun po realisar e metter en funcziun ovas publicas u sustegnair lur realisaziun en l'interess da l'entir pajais u d'ina gronda part da quel.

Art. 82 Traffic sin via

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart il traffic sin via.

² Ella exequescha la surveglianza suprema da las vias d'impurtanza per l'entira Svizra; ella po fixar tgeninas vias da transit che ston esser avertas per il traffic.

³ Il diever da las vias publicas è gratuit. L'Assamblea federala po permetter excepziuns.

Art. 83 Vias naziunalas*

¹ La Confederaziun garantescha la construcziun d'ina rait da vias naziunalas ch'èn utilisablas.

* Cun disposiziun transitorica.

² La Confederaziun construescha, maina e mantegna las vias naziunalas. Ella porta ils custs correspundents. Ella po delegar questa incumbensa cumplettaimain u parzialmain a purtaders publics, privats u maschadads.³⁷

³ ...³⁸

Art. 84 Transit da las Alps*

¹ La Confederaziun protegia il territori da las Alps da las consequenzas negativas dal traffic da transit. Ella limitescha las grevezzas tras il traffic da transit per ch'ellas na sajan betg nuschaivlas ni per ils umans, ni per ils animals, ni per las plantas e n'er betg per lur spazis da viver.

² Il traffic da martganzia transalpin da cunfin a cunfin succeda cun la viafier. Il Cussegl federal prenda las mesiras necessarias. Excepciuns èn be admissiblas, sch'ellas èn indispensablas. Ellas ston vegnir definidas pli detagliadamain en ina lescha.

³ La capacitad da las vias da transit en il territori da las Alps na dastga betg vegnir augmentada. Questa restricziun na vala betg per vias da sviament che distgargian ils lieus dal traffic da transit.

Art. 85 Taxa sin il traffic da camiuns pesants*

¹ La Confederaziun po incassar sin il traffic da camiuns pesants ina taxa dependenta da la prestaziun e dal consum da carburant, uschenavant ch'il traffic da camiuns pesants chaschuna custs a la generalitad che n'èn betg cuvrids d'autras prestaziuns u taxas.

² Il retgav net da la taxa vegn applitgà per cuvrir ils custs che stattan en connex cun il traffic sin via.

³ Ils chantuns vegnan participads al retgav net. Tar la calculaziun da las parts èn da resguardar particularmain ils effects da la taxa sin las regiuns muntagnardas e periferas.

Art. 86 Taglia da consum sin carburants ed outras taxas da traffic

¹ La Confederaziun po incassar ina taglia da consum sin carburants.

² Ella incassescha ina taxa per il diever da las vias naziunalas tras vehichels a motor e chars annexs che n'èn betg suttaless a la taxa sin il traffic da camiuns pesants.

³ Ella applitgescha la mesadad dal retgav net da la taglia da consum sin tut ils carburants, cun excepciun dals carburants d'aviatica, sco er il retgav net da las taxas

³⁷ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

³⁸ Aboli en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

* Cun disposiziun transitorica.
* Cun disposiziun transitorica.

per las vias naziunalas per las suandantas incumbensas ed expensas en connex cun il traffic sin via:³⁹

- a. la construcziun, il mantegniment ed il manaschi da las vias naziunalas;
- b.⁴⁰ las mesiras per promover il traffic cumbinà ed il transport da vehichels a motor accumpagnads;
- b^{bis}.⁴¹ las mesiras per megliar l'infrastructura da traffic en las citads ed en las aglomeraziuns;
- c.⁴² las contribuziuns als custs per las vias principalas;
- d. las contribuziuns a construcziuns da protecziun cunter forzas da la natira ed a mesiras da protecziun da l'ambient e da la cuntrada ch'èn necessarias causa il traffic sin via;
- e.⁴³ las contribuziuns generalas als custs dals chantuns per vias ch'èn avertas per il traffic da vehichels a motor;
- f.⁴⁴ las contribuziuns als chantuns senza vias naziunalas.

^{3bis} Ella applitgescha la mesadad dal retgav net da la taglia da consum sin tut ils carburants d'aviatica per las suandantas incumbensas ed expensas en connex cun il traffic aviatic:

- a. las contribuziuns a las mesiras da la protecziun da l'ambient che daventan necessarias pervia dal traffic aviatic;
- b. las contribuziuns a mesiras da segirezza per proteger il traffic aviatic cunter acts illegals, en spezial attentats terroristics e rapiments, uschenavant che questas mesiras n'èn betg chausa d'autoritads statalas;

³⁹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 29 da november 2009, entrada en vigur: 29 da november 2009 (COF dals 3 d'october 2008, COCF dals 5 da matg 2010 – CULF **2010** 2159; Fegl uffizial federal **2007** 6373, **2008** 8231, **2010** 3437).

⁴⁰ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

⁴¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

⁴² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

⁴³ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

⁴⁴ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

- c. las contribuziuns a mesiras per promover in aut nivel da segirezza tecnica en il traffic aviatic.⁴⁵

⁴ Sche quests meds na tanschan betg per las incumbensas e per las expensas en connex cun il traffic sin via u cun il traffic aviatic, incassescha la Confederaziun sin ils carburants respectivs in supplement tar la taglia da consum.⁴⁶

Art. 87 Viafiers ed ulteriurs meds da traffic*

La legislaziun davart il traffic da viafier, las pendicularas, la navigaziun sco er davart l'aviatica e l'astronautica è chausa da la Confederaziun.

Art. 88 Sendas e vias da spassegiar

¹ La Confederaziun fixescha ils princips per raits da sendas e vias da spassegiar.

² Ella po sustegnair e coordinar mesiras dals chantuns per crear e mantegnair talas raits.

³ Ademplind sias incumbensas resguarda ella las raits da sendas e vias da spassegiar e remplazza vias ch'ella ha d'eliminar.

6. partiziun: Energia e comunicaziun

Art. 89 Politica d'energia

¹ La Confederaziun ed ils chantuns s'engaschan en il rom da lur cumpetenzas per in providiment d'energia sufficient, diversifitgà, segir, economic ed ecologicamain acceptabel sco er per in consum d'energia spargnus e raziunal.

² La Confederaziun fixescha ils princips per l'utilisaziun da l'energia indigena e regenerabla e per in consum d'energia spargnus e raziunal.

³ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart il consum d'energia da stabiliments, vehichels ed apparats. Ella promova il svilup da tecnicas d'energia, spezialmain en ils secturs dal spargnar energia e da las energias regenerablas.

⁴ Per mesiras che pertutgan il consum d'energia en edifizis èn cumpetents oravant tut ils chantuns.

⁵ La Confederaziun tegna quint en sia politica d'energia da las stentas dals chantuns e da las vischnancas sco er da l'economia; ella resguarda las relaziuns en las singulas regiuns dal pajais e quai ch'è economicamain supportabel.

⁴⁵ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 29 da november 2009, entrada en vigur: 29 da november 2009 (COF dals 3 d'october 2008, COCF dals 5 da matg 2010 – CULF 2010 2159; Fegl uffizial federal 2007 6373, 2008 8231, 2010 3437).

⁴⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 29 da november 2009, entrada en vigur: 29 da november 2009 (COF dals 3 d'october 2008, COCF dals 5 da matg 2010 – CULF 2010 2159; Fegl uffizial federal 2007 6373, 2008 8231, 2010 3437).

* Cun disposiziun transitorica.

Art. 90 Energia nucleara*

La legislaziun sin il champ da l'energia nucleara è chausa da la Confederaziun.

Art. 91 Transport d'energia

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart il transport e la furniziun da l'energia electrica.

² La legislaziun davart conducts da bischens per transportar carburants u combustibels liquids u en furma da gas è chausa da la Confederaziun.

Art. 92 Posta e telecommunicaziun

¹ Ils fatgs da posta e telecommunicaziun èn chausa da la Confederaziun.

² La Confederaziun procura per in provediment suffizient ed ad in pretsch raschunai-vel da servetschs da posta e da telecommunicaziun en tut las parts dal pajais. Las tariffas vegnan fixadas tenor princip unitars.

Art. 93 Radio e televisiun

¹ La legislaziun davart radio e televisiun sco er davart autras furmas da telediffusiun publica da represchentaziuns ed infurmaziuns sutstata a la Confederaziun.

² Il radio e la televisiun contribueschan a la furmaziun ed al svilup cultural, a la furmaziun libra da l'opiniun sco er al divertiment. Els resguardan las atgnadads dal pajais ed ils basegns dals chantuns. Els preschentan ils eveniments a moda correcta ed reflecteschan adequatamain la diversitad da las opiniuns.

³ L'independenza dal radio e da la televisiun sco er l'autonomia en la furmaziun dals programs èn garantidas.

⁴ Igl è da prender resguard da la situaziun e dals pensums d'autras medias, oravant tut da la pressa.

⁵ Protestas concernent programs pon vegnir inoltradas ad ina istanza da recurs independenta per il giudicament.

7. partiziun: Economia**Art. 94** Principis da l'urden economic

¹ La Confederaziun ed ils chantuns sa tegnan al princip da la libertad economica.

² Els defendan ils interess da l'economia svizra cumplexsiva e contribueschan cun l'economia privata a la prosperitad ed a la segirezza economica da la populaziun.

³ En il rom da lur competenzas procuran els per cundiziuns da basa favuraivlas per l'economia privata.

* Cun disposiziun transitorica.

⁴ Divergenzas dal princip da la libertad economica, surtut er mesiras che sa drizzan cunter la concurrenza, èn be admissas, sch'ellas èn previsas en la Constituziun federala u fundadas tras dretgs da regals chantunals.

Art. 95 Actividad da gudogn en l'economia privata*

¹ La Confederaziun po decretar prescripziuns davart l'actividad da gudogn en l'economia privata.

² Ella procura per in spazi economic omogen en Svizra. Ella garantescha che persunas cun ina scolaziun scientifica u cun in diplom d'ina scola federala, chantunala u renconuschì d'in chantun possian exequir lur professiun en l'entira Svizra.

³ Per proteger l'economia publica, la proprietad privata ed ils acziunaris ed er en il senn d'ina gestiun duraivla d'interpresas definescha la lescha directivas per las societads d'aczias svizras, quotadas en Svizra u a l'exteriur, tenor ils principis suandants:

- a. La radunanza generala votescha mintga onn davart la summa totala da las remuneraziuns (daners e valur da las prestaziuns materialas) per il cussegl d'administraziun, per la direenziun generala e per il cussegl consultativ. Ella elegia mintga onn il president dal cussegl d'administraziun e mintga singul commember dal cussegl d'administraziun e da la commissiun da remuneraziun sco er in represchentant independent da las persunas cun il dretg da votar. Las cassas da pensiun voteschan en l'interess da lur persunas assicuradas e rendan transparent co ch'ellas han votà. Ils acziunaris pon votar electronicamain sin distanza; els na pon betg vegnir represchentads d'in commember d'in organ da la societad u d'in depositari.
- b. Ils commembers dals organs da la societad na survegnan naginas indemnizaziuns da partenza u autras indemnizaziuns, naginas remuneraziuns anticipadas, naginas premias per cumpras e venditas d'interpresas e nagins contracts supplementars da consulenza u da lavur cun societads da la medema grupp. La gestiun da la societad na dastga betg vegnir delegada ad ina persuna giuridica.
- c. Ils statuts regleschan l'import dals credits, emprests e rentas als commembers dals organs da la societad, sco er lur plans da reussida, ils plans da participaziun, il dumber permiss da mandats ordaifer il concern sco er la durada dals contracts da lavur dals commembers da la direenziun generala.
- d. La violaziun da las disposiziuns tenor las literas a–c vegn sancziunada cun in chastì da detenziun fin a trais onns e cun in chastì pecuniar fin a sis remuneraziuns annualas.⁴⁷

* Cun disposiziun transitorica.

⁴⁷ Acceptà en la votaziun dal pivel dals 3 da mars 2013, entrada en vigur: 3 da mars 2013 (COF dals 15 da november 2012 e 30 avrigl 2013 - CULF 2013 1303; Fegl uffizial federal 2006 8755, 2008 2577, 2009 299, 2012 9219, 2013 3129).

Art. 96 Politica da concurrenza

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns cunter consequenzas economicain u socialmain nuschaivlas da cartels e d'atras restricziuns da la concurrenza.

² Ella prenda mesiras

- a. per impedir abus en la furmaziun dals pretschs tras interpresas ed organisaziuns da dretg privat u da dretg public cun ina posiziun dominante sin il martgà;
- b. cunter la concurrenza illoiala.

Art. 97 Protecziun da consumentas e consuments

¹ La Confederaziun prenda mesiras per proteger las consumentas ed ils consuments.

² Ella decretescha prescripziuns davart ils meds giuridics che stattan a disposiziun a las organisaziuns dals consuments. Sin il sector da la legislaziun federala davart la concurrenza illoiala han questas organisaziuns ils medems dretgs sco las federaziuns professionalas ed economicas.

³ Ils chantuns prevesan per dispitas fin ad ina tscherta valur ina procedura da mediaziun u ina procedura giudiziala simpla e speditiva. Il Cussegl federal fixescha il limit da la valur en lita.

Art. 98 Bancas ed assicuranzas

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart las bancas e la bursa; latiers tegna ella quint da l'incumbensa e da la situaziun speziala da las bancas chantunalas.

² Ella po decretar prescripziuns davart prestaziuns da servetsch finanzialas sin auters secturs.

³ Ella decretescha prescripziuns davart las assicuranzas privatas.

Art. 99 Politica monetara

¹ Ils fatgs monetars sustastattan a la Confederaziun; ella suletta ha il dretg d'emetter munaida e bancnotas.

² La Banca naziunala svizra fa sco banca centrala independenta ina politica monetara che serva als interess generals dal pajais; ella vegn administrada cun la cooperaziun e sut la surveglianza da la Confederaziun.

³ La Banca naziunala svizra furma ord ses retgavs reservas monetaras suffizientas; ina part da questas reservas vegn fatga cun aur.

⁴ Il retgav net da la Banca naziunala svizra va per almain dus terzs als chantuns.

Art. 100 Politica da conjunctura

¹ La Confederaziun prenda mesiras per segirar in svilup equilibrà da la conjunctura, particularmain per prevegnir e cumbatter la dischoccupaziun e la chareschia.

² Ella resguarda il svilup economic da las singulas regiuns dal pajais. Ella collavura cun ils chantuns e cun l'economia.

³ En ils fatgs monetars e da credit, en l'economia exteriura e sin il sector da las finanzas publicas po ella divergiar dal princip da la libertad economica, sche quai è necessari.

⁴ La Confederaziun, ils chantuns e las vischnancas resguardan la situaziun da la conjuntura en lur politica d'entradas e d'expensas.

⁵ Per stabilisar la conjuntura po la Confederaziun incassar temporarmain supplements u conceder rabats sin taxas e taglias previsas dal dretg federal. Ils meds incassads en questa maniera èn da bloccar. Suenter ch'els vegnan dads liber, vegnan taxas e taglias directas restituidas individualmain, las taxas e taglias indirectas vegnan duvradas per conceder rabats u per procurar lavur.

⁶ La Confederaziun po obligar las interpresas da furmar reservas per procurar lavur; ella conceda per la paja levgiaments da taglias e po er obligar ils chantuns da far il medem. Suenter che questas reservas èn vegnidas dadas libras decidan las interpresas libramain davart lur diever en il rom dals intents previs da la lescha.

Art. 101 Politica d'economia da l'exteriur

¹ La Confederaziun defenda ils interess da l'economia svizra en l'exteriur.

² En cas speziels po ella prender mesiras per proteger l'economia indigena. Sch'i fa da basegn po ella divergiar dal princip da la libertad economica.

Art. 102 Provediment dal pajais*

¹ La Confederaziun segirescha il provediment dal pajais cun bains e servetschs necessaris per viver en cas da smanatschas da la politica da pussanza u da guerras sco er en situaziuns da grevas mancanzas che l'economia na po betg dumagnar be cun agens meds. Ella prenda las mesiras preventivas.

² Sch'i fa da basegn po ella divergiar dal princip da la libertad economica.

Art. 103 Politica da structura*

La Confederaziun po sustegnair regiuns dal pajais economicamain smanatschadas sco er promover branschas economicas e professiuns, sche mesiras raschunaivlas da l'agen agid na bastan betg per segirar lur existenza. Sch'i fa basegn po ella divergiar dal princip da la libertad economica.

Art. 104 Agricultura

¹ La Confederaziun procura che l'agricultura prestia cun ina produenziun durabla ed orientada vers il martgà ina contribuziun essenziala per:

- a. in provediment segir da la populaziun;

* Cun disposiziun transitorica.

* Cun disposiziun transitorica.

- b. il mantegniment da la basa da viver natirala e per la tgira d'ina cuntrada cultivada;
- c. l'urbanisaziun decentralisada dal pajais.

² Cumplettend l'agen agid ch'ins po pretender da l'agricultura e, sche necessari er divergiend dal princip da la libertad economica, promova la Confederaziun ils manaschis purils che cultiveschan il terren.

³ Ella fixescha mesiras per che l'agricultura possa ademplir sias incumbensas multifaras. Ella ha particularmain las sequentas competenzas ed incumbensas:

- a. Ella cumplettescha l'entrada dals purs cun pajaments directs per realisar ina indemnisaziun commensurada per las prestaziuns furnidas, cun la premissa ch'ina prestaziun ecologica saja cumprovada.
- b. Ella promova furmas da produziun cun impuls economics avantagius che resguardan spezialmain la natira, l'ambient ed ils animals.
- c. Ella decretescha prescripziuns concernent la decleraziun da l'origin, da la qualidad, da la metoda da produziun e da la procedura d'elavuraziun per victualias.
- d. Ella protegia l'ambient da donns chaschunads dal diever exagerà da fertilisaders, da chemicalias e d'autras materias auxiliarias.
- e. Ella po promover la perscrutaziun, la cussegliaziun e la scolaziun agricula ed er prestar agids d'investiziun.
- f. Ella po decretar prescripziuns per consolidar la proprietad funsila dals purs.

⁴ Ella metta a disposiziun per quest intent meds finanzials liads a l'intent dal sector agricul e meds generals da la Confederaziun.

Art. 105 Alcohol

La legislaziun davart la fabricaziun, l'import, la purificaziun e la vendita da vinars suttastat a la Confederaziun. Ella tegna particularmain quint dals effects nuschaivels dal consum d'alcohol.

Art. 106⁴⁸ Gieus per daners

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart ils gieus per daners, tegnend quint dals interess dals chantuns.

² Per installar e per manar bancas da giu è necessaria ina concessiun da la Confederaziun. Tar la surdada da concessiuns resguarda la Confederaziun las cundiziuns regiunalas. Ella incassescha ina taxa sin bancas da giu che dependa dal retgav; la taxa na dastga betg surpassar 80 pertschient dal retgav brut da giu. Questa taxa è destinada a l'assicuranza per vegls, survivents ed invaliditad.

⁴⁸ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 11 da mars 2012, entrada en vigur: 11 da mars 2012 (COF dals 29 da settember 2011, COCF dals 20 da zercladur 2012 – CULF 2012 3629; Fegl uffizial federal 2009 7019, 2010 7961, 2012 6623).

³ Ils chantuns èn cumpetents per permetter e per survegliar:

- a. ils gieus per daners accessibels ad in dumber illimità da persunas en plirs lieus ed en ils quals i vegn tratg la sort u procedì en moda sumeglianta; exceptads èn ils sistems da jackpot da las bancas da gieu;
- b. las scumessas da sport;
- c. ils gieus d'inschign.

⁴ Ils alineas 2 e 3 vegnan er applitgads per ils gieus per daners purschids a basa da la telecommunicaziun.

⁵ La Confederaziun ed ils chantuns tegnan quint dals privels en connex cun ils gieus per daners. Tras la legislaziun e tras mesiras da surveglianza garanteschon els ina protecciun adequata, resguardond en quest connex las differentas caracteristicas dals gieus sco er la furma ed il lieu da la purschida.

⁶ Ils chantuns garanteschon ch'ils retgavs nets dals gieus tenor l'alineia 3 literas a e b vegnian duvrads dal tuttafatg per intents d'utilitad publica, en spezial en ils secturs da la cultura, dals fatgs socials e dal sport.

⁷ La Confederaziun ed ils chantuns sa coordineschan per ademplir lur incumbensas. Perquai stgaffescha la lescha in organ cuminaivel che sa cumpona mintgamai per la mesadad da commembers dals organs executivs da la Confederaziun e dals chantuns.

Art. 107 Armas e material da guerra

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns cunter il diever abusiv d'armas, d'accessoris d'armas e da muniziun.

² Ella decretescha prescripziuns davart la fabricaziun, l'acquist e la vendita sco er davart l'import, l'export ed il transit da material da guerra.

8. partiziun: Abitar, lavur, segirezza sociala e sanadad

Art. 108 Promoziun da la construcziun d'abitaziuns e da la proprietad d'abitaziuns

¹ La Confederaziun promova la construcziun d'abitaziuns ed er l'acquist da proprietad d'abitaziuns e da chasas destinadas al diever personal da privats sco er l'activitad da purtaders ed organisaziuns per la construcziun d'abitaziuns d'util public.

² Ella promova oravant tut l'acquist e l'avertura da terren per la construcziun d'abitaziuns, la raziunalisaziun e la reducziun dals pretschs per la construcziun d'abitaziuns sco er la reducziun dals custs d'abitar.

³ Ella po decretar prescripziuns davart l'avertura da terren per la construcziun d'abitaziuns e davart la raziunalisaziun da la construcziun.

⁴ Ella resguarda particularmain ils interess da famiglias, d'attempads, da personas basegnusas e d'impedids.

Art. 109 Fatgs da fittanza

¹ La Confederaziun po decretar prescripziuns cunter ils abus en ils fatgs da fittanza, surtut cunter tschains da fittanza abusivs, sco er davart la pussaivladad da protestar cunter desditgas abusivas e davart la prolungaziun limitada da relaziuns da fittanza.

² Ella po decretar prescripziuns davart la decleraziun cun vigur lianta da contracts da fittanza generals. Tals contracts dastgan be vegnir declerads sco generalmain liants, sch'els tegnan quint a moda commensurada dals interess motivads da minoritads sco er da las differenzas regionalas e sch'els na pregiuditgeschan betg l'egualitad da dretg.

Art. 110 Lavur*

¹ La Confederaziun po decretar prescripziuns davart:

- a. la protecziun da las lavurantas e dals lavurants;
- b. la relaziun tranter patruns e lavurants, particularmain davart la reglamentaziun communabla da dumondas da manaschi e fatgs professionals;
- c. l'intermediaziun da lavur;
- d. la decleraziun cun vigur lianta da contracts da lavur collectivs.

² Contracts da lavur collectivs dastgan vegnir declerads sco generalmain liants, sch'els tegnan quint a moda commensurada dals interess motivads da minoritads sco er da las differenzas regionalas e sch'els na pregiuditgeschan betg la libertad sindicala.

³ Il 1. d'avust è il di da la festa naziunala. Concernent il dretg da lavur è el egual a las dumengias ed è pajà.

Art. 111 Prevenziun per vegls, survivents ed invalids

¹ La Confederaziun prenda mesiras per ina prevenziun suffizienta per vegls, survivents ed invalids. Quella sa basa sin trais pitgas, numnadamain sin l'assicuranza federala per vegls, survivents ed invalids, sin la prevenziun professiunala e sin la prevenziun individuala.

² La Confederaziun procura che l'assicuranza per vegls, survivents ed invalids sco er la prevenziun professiunala possian ademplir lur intents permanentamain.

³ Ella po obligar ils chantuns da liberar da la taglia las instituziuns da l'assicuranza federala per vegls, survivents ed invalids sco er da la prevenziun professiunala e conceder als assicurads ed a lur patrunas e patruns levgiaments da taglia sin contribuziuns e dretgs ch'els pon pretender.

* Cun disposiziun transitorica.

⁴ En collavuraziun cun ils chantuns promova ella la prevenziun individuala, particularmain cun mesiras da la politica fiscala e da la politica da proprietad.

Art. 112 Assicuranza da vegls, survivents ed invalids

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart l'assicuranza da vegls, survivents ed invalids.

² Ella observa ils suandants princips:

a. L'assicuranza è obligatorica.

abis.⁴⁹ Ella conceda prestaziuns finanzialas e materialas.

b. Las rentas han da cuvrir commensuradamain il basegn d'existenza.

c. La renta maximala correspunda sin il pli al dubel da la renta minimala.

d. Las rentas vegnan adattadas almain da tut al svilup dals pretschs.

³ L'assicuranza vegn finanziada:

a. tras contribuziuns dals assicurads; latiers pajan las patronas ed ils patruns la mesadad da las contribuziuns per lur lavurantas e lavurants;

b.⁵⁰ tras prestaziuns da la Confederaziun.

⁴ Las prestaziuns da la Confederaziun muntan sin il pli la mesadad da las expensas.⁵¹

⁵ Las prestaziuns da la Confederaziun vegnan cuvridas en emprima lingia ord il regav net da la taglia sin tubac, da la taglia sin vinars e da la taxa sin bancas da gieus.

⁶ ...⁵²

Art. 112a⁵³ Prestaziuns supplementaras

¹ La Confederaziun ed ils chantuns pajan prestaziuns supplementaras a persunas, tar las qualas las prestaziuns da l'assicuranza per vegls, survivents ed invalids na cuvran betg il basegn d'existenza.

⁴⁹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

⁵⁰ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

⁵¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

⁵² Aboli en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

⁵³ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

² La lescha fixescha la dimensiun da las prestaziuns supplementaras sco er las incumbensas e las cumpetenzas da la Confederaziun e dals chantuns.

Art. 112b⁵⁴ Promoziun da l'integraziun d'invalids*

¹ La Confederaziun promova l'integraziun d'invalids cun pajar prestaziuns finanzialas e materialas. Per quest intent po ella utilizar ils meds da l'assicuranza d'invalids.

² Ils chantuns promovon l'integraziun d'invalids, spezialmain tras contribuziuns vi da la construcziun e vi da la gestiun d'instituziuns che servan ad abitar ed a lavurar.

³ La lescha fixescha las finamiras, ils princips ed ils criteris da l'integraziun.

Art. 112c⁵⁵ Agid als attempads ed als impedids*

¹ Ils chantuns procuran per l'agid e per la tgira dals attempads e dals impedids a chasa.

² La Confederaziun sustegna stentas per tut la Svizra en favur dals attempads e dals impedids a chasa. Per quest intent po ella impunder meds finansial da l'assicuranza da vegls, survivents ed invalids.

Art. 113 Prevenziun professiunala*

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart la prevenziun professiunala.

² Ella observa ils suandants princips:

- a. La prevenziun professiunala pussibilescha ensemen cun l'assicuranza da vegls, survivents ed invalids da mantegnair il nivel da viver anteriur a moda commensurada.
- b. La prevenziun professiunala è obligatorica per lavurantas e lavurants; la lescha po prevair excepziuns.
- c. Las patronas ed ils patrons assureschan lur lavurantas e lavurants tar ina instituziun da prevenziun; sche necessari dat la Confederaziun ad els la pussaivladad d'assicurar las lavurantas ed ils lavurants tar ina instituziun da prevenziun federala.
- d. Persunas cun gudogn independent pon s'assicurar voluntarmain tar ina instituziun da prevenziun.

⁵⁴ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

* Cun disposiziun transitorica.

⁵⁵ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

* Cun disposiziun transitorica.

* Cun disposiziun transitorica.

- e. Per tschertas gruppas da personas cun gudogn independent po la prevenziun professiunala vegnir declarada sco obligatorica, saja quai generalmain u per singulas ristgas.

³ La prevenziun professiunala vegn finanziada tras las contribuziuns dals assicurads; latiers pajan las patronas ed ils patrons almain la mesadad da las contribuziuns da lur lavurantas e lavurants.

⁴ Las instituziuns da prevenziun ston satisfacer a las pretensiuns minimalas dal dretg federal; per la schliaziun d'incumbensas spezialas po la Confederaziun prevair mesiras applitgabras en tut la Svizra.

Art. 114 Assicuranza da dischoccupads

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart l'assicuranza da dischoccupads.

² Ella observa ils suandants princips:

- a. L'assicuranza conceda ina cumpensaziun commensurada da l'acquist e sustegna mesiras destinadas per impedir e cumbatter la dischoccupaziun.
- b. La participaziun è obligatorica per lavurantas e lavurants; la lescha po prevair excepziuns.
- c. Personas cun gudogn independent pon s'assicurar voluntarmain.

³ L'assicuranza vegn finanziada tras las contribuziuns dals assicurads; latiers pajan las patronas e patrons la mesadad da las contribuziuns per lur lavurantas e lavurants.

⁴ La Confederaziun ed ils chantuns furneschan prestaziuns finanzialas en cas da relaziuns extraordinarias.

⁵ La Confederaziun po decretar prescripziuns davart il provediment dals dischoccupads.

Art. 115 Sustegniment da personas basegnusas

Persunas basegnusas vegnan sustegnidas da lur chantun da domicil. La Confederaziun regla las excepziuns e las cumpetenzas.

Art. 116 Supplements da famiglias ed assicuranza da maternidad

¹ Ademplind sias incumbensas resguarda la Confederaziun ils basegns da la famiglia. Ella po sustegnair mesiras per la protecziun da la famiglia.

² Ella po decretar prescripziuns davart ils supplements da famiglia e manar ina cassa federala da cumpensaziun.

³ Ella instituescha in'assicuranza da maternidad. Er personas che na pon betg giudair las prestaziuns da l'assicuranza pon vegnir obligadas da pajar contribuziuns.

⁴ La Confederaziun po declarar sco obligatorica la participaziun a cassas da cumpensaziun per famiglias e l'assicuranza da maternidad, saja quai generalmain u per sin-

gulas gruppas da la populaziun; ella po far dependentas sias prestaziuns da prestaziuns commensuradas dals chantuns.

Art. 117 Assicuranza da malsauns e cunter accidents

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart l'assicuranza da malsauns e cunter accidents.

² Ella po declarar sco obligatorica l'assicuranza da malsauns e cunter accidents, saja quai generalmain u per singulas gruppas da la populaziun.

Art. 117a⁵⁶ Provediment medicinal da basa

¹ En il rom da lur cumpetenzas procuran la Confederaziun ed ils chantuns che tuts hajan access ad in provediment medicinal da basa sufficient e d'auta qualitat. Els renconuschan e promovon la medischina da famiglia sco cumponenta essenziala da quest provediment da basa.

² La Confederaziun decretescha prescripziuns davart:

- a. la scolaziun e la furmaziun supplementara per professiuns dal provediment medicinal da basa e las pretensiuns per pratitgar questas professiuns;
- b. l'indemnisaziun adequata da las prestaziuns da la medischina da famiglia.

Art. 118 Protecziun da la sanadad

¹ En il rom da sias cumpetenzas prenda la Confederaziun mesiras per proteger la sanadad.

² Ella decretescha prescripziuns davart:

- a. la manipulaziun da victualias sco er da medicaments, meds narcotics, organismes, chemicalias ed objects che pon periclitar la sanadad;
- b. il cumbat cunter malsognas d'umans u d'animals transmissiblas e fitg dera-sadas u privlusas;
- c. la protecziun cunter radis ionisants.

Art. 118a⁵⁷ Medischina complementara

En il rom da lur cumpetenzas procuran la Confederaziun ed ils chantuns ch'i vegnia tegnì quint da la medischina complementara.

⁵⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 18 da matg 2014, entrada en vigur: 18 da matg 2014 (COF dals 19 da settember 2013, COCF dals 18 d'avust 2014 – CULF 2014 2769; Fegl uffizial federal 2010 2939, 2011 4435 7553, 2013 7347, 2014 6349)

⁵⁷ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 17 da matg 2009 (COF dals 3 d'october 2008, COCF dals 21 d'october 2009 – CULF 2009 5325; Fegl uffizial federal 2005 6001, 2006 7591, 2008 8229, 2009 7539).

Art. 118b⁵⁸ Perscrutaziun vi da l'uman

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart la perscrutaziun vi da l'uman, uschenavant che la protecziun da sia dignitad e da sia personalitad pretendan quai. En quest connex preserva ella la libertad da la perscrutaziun e tegna quint da l'imputanza da la perscrutaziun per la sanadad e per la societad.

² Per la perscrutaziun biologica e medicinala vi da l'uman resguarda ella ils princips suandants:

- a. mintga project da perscrutaziun premetta che la persuna che sa participescha a quest project u che la persuna ch'è autorisada tenor lescha da far quai haja dà ses consentiment suenter esser vegnida infurmada suffizientamain. La lescha po prevoir excepziuns. Ina refusa è en mintga cas lianta;
- b. ils ristgs e las grevezzas per la persuna che sa participescha ad in project da perscrutaziun na dastgan betg star en ina disproporziun cun il niz che resulta da quest project;
- c. in project da perscrutaziun dastga vegnir realisà cun personas incapablas da giuditgar sulettamain, sche enconuschientschas equivalentas na pon betg vegnir cuntanschidas cun personas capablas da giuditgar. Sch'il project da perscrutaziun na lascha betg spetgar in niz direct per las personas incapablas da giuditgar, dastgan ils ristgs e las grevezzas esser mo minimalis;
- d. ina examinaziun independenta dal project da perscrutaziun sto confermar che la protecziun da las personas che sa participeschan a quest project è garantida.

Art. 119 Medischina da reproducziun e tecnologia da gens sin il sector uman

¹ L'uman è protegi dal diever abusiv da la medischina da reproducziun e da la tecnologia da gens.

² La Confederaziun decretescha prescripziuns davart il tractament da schermenza e dal patrimoni genetic. Ella procura per la protecziun da la dignitad dals umans, da la personalitad e da la famiglia ed observa particularmain ils suandants princips:

- a. Tuts gens da clonar ed intervenziuns en il patrimoni genetic da cellas sexualas e d'embrios èn scumandads.
- b. Schermenzas e patrimoni genetics na umans na dastgan betg vegnir transferts en schermenzas umanas u vegnir unids cun quellas.
- c. Las proceduras da reproducziun cun agid da la medischina dastgan be vegnir applitgadas, sche la sterilitad u il privel dal transferiment d'ina greva malogna na po betg vegnir eliminà autramain, dentant betg per obtegnair tar l'uffant tschertas qualitads giavischadas u per far perscrutaziuns; la fructificaziun da cellas d'ov umanas ordaifer il corp da la dunna è permessa be sut las cundiziuns fixadas da la lescha; ordaifer il corp da la dunna dastg'ins svi-

⁵⁸ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 7 da mars 2010, entrada en vigur: 7 da mars 2010 (COF dals 25 da settember 2009, COCF dals 15 d'avrigl 2010 – CULF **2010** 1569; Fegl uffizial federal **2007** 6713, **2009** 6649, **2010** 2625).

luppar mo tantas cellas d'ov en embrios sco quai ch'ins po immediatamain implantar ad ella.

- d. La donaziun d'embrios e tuts geners da maternitads fittadas èn scumandads.
- e. Cun schermenzas umanas e cun products ord embrios na dastga betg vegnir fatg commerzi.
- f. Il patrimoni genetic d'ina persuna dastga sulettamain vegnir analisà, registrà u palesà, sche la persuna pertutgada dat il consentiment u sche la lescha prescriva quai.
- g. Mintga persuna ha access a las datas davart ses origin genetic.

Art. 119a⁵⁹ Medischina da transplantaziun

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns sin il sector da la transplantaziun d'organs, tessids e cellas. Ella procura en quest connex per la proteccziun da la dignitad umana, da la personalitad e da la sanadad.

² Ella fixescha oravant tut ils criteris per in'attribuziun gista dals organs.

³ La donaziun d'organs, da tessids e da cellas d'umans è gratuita. Il commerzi cun organs umans è scumandà.

Art. 120 Tecnologia da gens en il sector betg uman*

¹ L'uman e ses ambient èn protegids dal diever abusiv da la tecnologia da gens.

² La Confederaziun decretescha prescripziuns davart il tractament da la schermenza e dal patrimoni genetic d'animals, da plantas ed d'auters organissem; ella tegna quint da la dignitad da las creatiras sco er da la segirezza dals umans, dals animals e da l'ambient e protegia la varietad genetica da las spezias dals animals e da las plantas.

9. partiziun: Dimora e domicil da persunas estras

Art. 121 Legislaziun en il sector da las persunas estras e dals fatgs d'asil* ⁶⁰

¹ La legislaziun davart l'entrada, la partenza, la dimora ed il domicil da persunas estras sco er davart la concessiun d'asil sutstatat a la Confederaziun.

² Las persunas estras pon vegnir expulsadas da la Svizra, sch'ellas pericliteschan la segirezza dal pajais.

⁵⁹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 7 da favrer 1999 (COF dals 26 da zercladur 1998, COCF dals 23 da mars 1999 – CULF **1999** 1341; Fegl uffizial federal **1997** III 653, **1998** 3473, **1999** 2912 8768).

* Cun disposiziun transitorica.

* Cun disposiziun transitorica.

⁶⁰ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2014, entrada en vigur: 9 da favrer 2014 (COF dals 27 da settember 2013, COCF dals 13 matg 2014 – CULF **2014** 1391; Fegl uffizial federal **2011** 6269, **2012** 3869, **2013** 291 7351, **2014** 4117).

³ Ellas perdan lur dretg da dimora sco er las pretensiuns da dretg che stattan en connex cun lur dimora en Svizra, independentamain da lur status tenor il dretg da personas estras, sch'ellas:

- a. èn vegnidas sentenziadas cun vigur legala pervia d'in delict da mazzament intenziunà, pervia d'ina violaziun u pervia d'in auter delict sexual grev, pervia d'in auter delict da violenza sco rapina, pervia da commerzi cun umans, pervia da commerzi cun drogas u pervia d'in delict d'infrazziun; u
- b. han retratg en moda abusiva prestaziuns da las assicuranzas socialas u da l'agid social.⁶¹

⁴ Il legislatur precisescha ils causals tenor l'alinea 3. El po cumplettar la glista cun ulteriurs causals.⁶²

⁵ Las personas estras che perdan – tenor ils alineas 3 e 4 – lur dretg da dimora sco er tut las pretensiuns da dretg che stattan en connex cun lur dimora en Svizra ston vegnir expulsadas da l'autorità cumpetenta or da la Svizra e ston vegnir chastiadadas cun in scumond d'entrar en Svizra da 5 fin 15 onns. En cas da repetiziun sto il scumond d'entrar en Svizra vegnir fixà a 20 onns.⁶³

⁶ Tgi che violescha il scumond d'entrar en Svizra u tgi ch'entra en outra moda u maniera illegalmain en Svizra, è culpabel. Il legislatur decretescha las disposiziuns correspundentas.⁶⁴

Art. 121a⁶⁵ Regulaziun da l'immigraziun*

¹ La Svizra regla en moda autonoma l'immigraziun da personas estras.

² Il dumber da permissiuns a personas estras per la dimora en Svizra vegn limitada cun dumbers maximalis e cun contingents annuals. Ils dumbers maximalis valan per tut las permissiuns dal dretg da personas estras inclusiv ils fatgs d'asil. Il dretg da survegnir ina dimora durabla, da pudair reunir la famiglia e da survegnir prestaziuns socialas po vegnir limità.

³ Ils dumbers maximalis ed ils contingents annuals per personas estras cun activitad da gudogn ston s'orientar tenor ils interess economics globals da la Svizra, respectond il princip da priorisar las Svizras ed ils Svizzers. En quest connex ston vegnir

⁶¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2010, entrada en vigur: 28 da november 2010 (COF dals 18 da zercladur 2010, COCF dals 17 mars 2011 – CULF 2011 1199; Fegl uffizial federal 2008 1927, 2009 5097, 2010 4241, 2011 2771).

⁶² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2010, entrada en vigur: 28 da november 2010 (COF dals 18 da zercladur 2010, COCF dals 17 mars 2011 – CULF 2011 1199; Fegl uffizial federal 2008 1927, 2009 5097, 2010 4241, 2011 2771).

⁶³ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2010, entrada en vigur: 28 da november 2010 (COF dals 18 da zercladur 2010, COCF dals 17 mars 2011 – CULF 2011 1199; Fegl uffizial federal 2008 1927, 2009 5097, 2010 4241, 2011 2771).

⁶⁴ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2010, entrada en vigur: 28 da november 2010 (COF dals 18 da zercladur 2010, COCF dals 17 mars 2011 – CULF 2011 1199; Fegl uffizial federal 2008 1927, 2009 5097, 2010 4241, 2011 2771).

⁶⁵ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2014, entrada en vigur: 9 da favrer 2014 (COF dals 27 da settember 2013, COCF dals 13 matg 2014 – CULF 2014 1391; Fegl uffizial federal 2011 6269, 2012 3869, 2013 291 7351, 2014 4117).

* Cun disposiziun transitorica.

resguardadas las cunfinarias ed ils cunfinaris. Ils criteris decisivs per conceder permissiuns da dimora èn en spezial la dumonda d'in patrun, l'abilitad da s'integrar ed ina basa d'existenza suffizienta ed independenta.

⁴ I na dastgan vegnir fatgs nagins contracts internaziunals che cuntrafan a quest artigel.

⁵ La lescha regla ils detagls.

10. partiziun: Dretg civil, dretg penal, metrologia

Art. 122⁶⁶ Dretg civil

¹ La legislaziun concernent il dretg civil ed il dretg da process civil suttastat a la Confederaziun.

² Ils chantuns èn cumpetents per l'organisaziun da las dretgiras e la giurisdicziun en fatgs civils, uschenavant che la lescha na prevesa nagut auter.

Art. 123⁶⁷ Dretg penal

¹ La legislaziun concernent il dretg penal ed il dretg da process penal suttastat a la Confederaziun.

² Ils chantuns èn cumpetents per l'organisaziun da las dretgiras, la giurisdicziun en fatgs penals sco er per l'execuziun penala e l'execuziun da mesiras, uschenavant che la lescha na prevesa nagut auter.

³ La Confederaziun po conceder contribuziuns als chantuns per

- a. la construcziun da stabiliments;
- b. meglieraziuns da l'execuziun da chastis e da mesiras;
- c. instituziuns ch'exequeschan mesiras educativas en favur d'uffants, giuvenils e giuvens creschids.⁶⁸

⁶⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 12 da mars 2000, entrada en vigur: 1. da schaner 2007 (COF dals 8 d'october 1999, COCF dals 17 da matg 2000, COF dals 8 da mars 2005 – CULF 2002 3148, 2006 1059; Fegl uffizial federal 1997 I 1, 1999 8633, 2000 2990, 2001 4202).

⁶⁷ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 12 da mars 2000, entrada en vigur: 1. d'avrigl 2003 (COF dals 8 d'october 1999, COCF dals 17 da matg 2000, COF dals 24 da settember 2002 – CULF 2002 3148; Fegl uffizial federal 1997 I 1, 1999 8633, 2000 2990, 2001 4202).

⁶⁸ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

Art. 123^a⁶⁹

¹ Sch'in delinquent sexual u violent vegn resguardà sco extremamain privlus e considerà sco indifferent a la terapia en las expertisas ch'èn necessarias per la sentenza giudiziala, sto el vegnir internà a vita duranta, pervia da la gronda ristga da recidiva. Relaschada anticipada e congedi èn exclus.

² Novas expertisas pon vegnir fatgas mo, sche novas enconuschientschas scientificas cumprovan ch'il delinquent po vegnir guarì e ch'el na represchenta alura betg pli in privel per la publicitad. L'autorità ch'ha dismiss l'internament sin fundament da questas novas expertisas sto surpigliar la responsabladad per ina recidiva dal delinquent.

³ La Confederaziun po decretar prescripziuns davart l'execuziun da chastis e da mesiras. Ella po conceder contribuziuns als chantuns per:

- a. la construcziun da stabiliments;
- b. meglieraziuns da l'execuziun da chastis e da mesiras;
- c. instituziuns ch'exequeschan mesiras educativas en favur d'uffants, giuvenils e giuvens creschids.

Art. 123^b⁷⁰ Nunschadenza da la persecuziun penala e dal chasti tar delicts sexuals e pornografics vi d'uffants avant lur pubertad

La persecuziun da delicts sexuals u pornografics vi d'uffants che n'èn betg anc en la pubertad ed il chasti per tals delicts na scadan betg.

Art. 123^c⁷¹ Mesira suenter delicts sexuals cun uffants u cun persunas inablas da sa defender u da giuditgar

Tgi ch'è vegnì sentenzià, perquai ch'el ha violà l'integritad sexuala d'in uffant u d'ina persuna dependenta, perda definitivamain il dretg da pratitgar in'activitad professiunala u onurara cun persunas minorennas u dependentas.

Art. 124 Agid a victimas

Confederaziun e chantuns procuran che persunas ch'èn vegnidas pregiuditgadas tras in delict en lur integritad corporala, psichica u sexuala, obtegnian agid e vegnian er indemnizadas commensuradamain, sch'ellas èn vegnidas en difficultads economicas pervia dal delict.

⁶⁹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 8 da favrer 2004 (COF dals 20 da zercladur 2003, COCF dals 21 d'avrigl 2004 – CULF 2004 2341; Fegl uffizial federal 2000 3336, 2001 3433, 2003 4434, 2004 2199).

⁷⁰ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 30 da november 2008, entrada en vigur: 30 da november 2008 (COF dals 13 da zercladur 2008, COCF dals 23 da schaner 2009 – CULF 2009 471; Fegl uffizial federal 2006 3657, 2007 5369, 2008 5245, 2009 605).

⁷¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 18 da matg 2014, entrada en vigur: 18 da matg 2014 (COCF dals 20 da favrer 2014 – CULF 2014 2771; Fegl uffizial federal 2009 7021, 2011 4435, 2012 8819, 2014 6349 1779).

Art. 125 Metrologia

La legislaziun davart la metrologia è chausa da la Confederaziun.

3. chapitel: Urden da finanzas**Art. 126**⁷² Gestium da las finanzas*

¹ La Confederaziun tegna en equilibr a lunga vista sias expensas ed entradas.

² L'import maximal da las expensas cumplexsivas ch'èn d'approvar en il preventiv sa drizza tenor las entradas stimadas, resguardond la situaziun economica.

³ En cas d'in basegn extraordinari da pajaments po vegnir augmentà commensuradamain l'import maximal tenor l'alineia 2. Davart in augment concluda l'Assamblea federala tenor l'artitgel 159 alineia 3 litera c.

⁴ Sche las expensas cumplexsivas che sa mussan en il quint dal stadi surpassan l'import maximal tenor l'alineia 2 u 3, èn las expensas supplementaras da cumpensar durant ils onns sequents.

⁵ La lescha regla ils detagls.

Art. 127 Principis da l'imposiziun da taglia

¹ La furmazium da las taglias, particularmain il circul dals pajataglia, l'object da la taglia e la calculaziun da quella, è da reglar en ses principis en la lescha sezza.

² Uschenavant ch'il gener da taglia permetta quai, èn d'observar oravant tut ils principis da la generalitad e da la regularitad da l'imposiziun da taglia sco er il princip da l'imposiziun tenor la capacitad economica.

³ L'imposiziun dubla da taglia tranter ils chantuns è scumandada. La Confederaziun prenda las mesiras necessarias.

Art. 128 Taglias directas*

¹ La Confederaziun po incassar ina taglia directa:

- a. da maximalmain 11,5 pertschient sin l'entrada da persunas natiralas;
- b.⁷³ da maximalmain 8,5 pertschient sin il retgav net da las persunas giuridicas;
- c. ...⁷⁴

⁷² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 2 da december 2001 (COF dals 22 da zercladur 2001, COCF dals 4 da favrer 2002 – CULF **2002** 241; Fegl uffizial federal **2000** 4653, **2001** 2387 2878, **2002** 1209).

* Cun disposiziun transitorica.

* Cun disposiziun transitorica.

⁷³ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2007 (COF dals 19 da mars 2004, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 2 da favrer 2006 – CULF **2006** 1057; Fegl uffizial federal **2003** 1531, **2004** 1363, **2005** 951).

² Fixond las tariffas resguarda la Confederaziun las grevezzas fiscalas da las taglias directas dals chantuns e da las vischnancas.

³ Tar la taglia sin l'entrada da las persunas natiralas vegnan gulivadas periodicamain las consequenzas da la progressiun fraida.

⁴ La taglia vegn fixada ed incassada dals chantuns. Dal retgav brut da taglia van almain 17 pertschient als chantuns. Questa procentuala po vegnir reducida fin a 15 pertschient, sch' ils effects da la gulivaziun da finanzas pretendan quai.⁷⁵

Art. 129 Armonisaziun da taglia

¹ La Confederaziun fixescha ils princips da l'armonisaziun da las taglias directas da la Confederaziun, dals chantuns e da las vischnancas; ella resguarda las stentas dals chantuns per in'armonisaziun da taglia.

² L'armonisaziun s'extenda a l'obligaziun da pajar taglia, a l'object ed a la fixaziun temporara da las taglias, al il dretg da procedura ed al il dretg penal fiscal. Exclud da l'armonisaziun èn particularmain las tariffas da taglia, ils pes da taglia ed ils imports libers da la taglia.

³ La Confederaziun po decretar prescripziuns cunter la concessiun d'avantatgs fiscals nungiustifitgads.

Art. 130⁷⁶ Taglia sin la plivalur*

¹ La Confederaziun po incassar ina taglia sin la plivalur cun ina taxa normala da maximalmain 6,5 pertschient ed ina taxa reducida d'almain 2,0 pertschient sin furniziuns d'objects e sin prestaziuns da servetsch inclusiv per agen diever sco er sin imports.

² La lescha po fixar per la taxaziun da las prestaziuns dal sector d'alloschament ina taxa tranter la taxa reducida e la taxa normala.⁷⁷

³ Sche la finanziaziun da l'assicuranza per vegls, survivents ed invalids n'è betg pli garantida pervia dal svilup da la structura da vegliadetgna, po la taxa normala vegnir

⁷⁴ Aboli en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2007 (COF dals 19 da mars 2004, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 2 da favrer 2006 – CULF **2006** 1057; Fegl uffizial federal **2003** 1531, **2004** 1363, **2005** 951).

⁷⁵ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

⁷⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2007 (COF dals 19 da mars 2004, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 2 da favrer 2006 – CULF **2006** 1057; Fegl uffizial federal **2003** 1531, **2004** 1363, **2005** 951).

* Cun disposiziun transitorica.

⁷⁷ Il legislatur ha fatg diever da questa cumpetenz; cf. art. 25 al. 4 da la Lescha dals 12 da zercladur 2009 davart la taglia sin la plivalur (CS **641.20**). Tenor questa disposiziun importa la tariffa da la taglia sin la plivalur fin ils 31 da december 2013 3,8 % (tariffa speziala per prestaziuns d'alloschament).

auzada cun ina lescha federala per maximalmain 1 pertschient e la taxa reducida per maximal 0,3 pertschient.⁷⁸

⁴⁵ pertschient dal retgav betg lià ad in intent vegn impundi per la reducziun da las premias en l'assicuranza da malsauns a favur da las classas d'entradas bassas, sch'i na vegn betg fixada tras la lescha in'otra utilisaziun per distgargiar las classas d'entradas bassas.

Art. 131 Taglias spezialas da consum*

¹ La Confederaziun po incassar taglias spezialas da consum sin:

- a. tubac e products da tubac;
- b. vinars;
- c. biera;
- d. automobils e lur elements;
- e. petroli, auters ielis minerals, gas natural ed ils products che vegnan guda-gnads a chaschun da lur elavuraziun, sco er sin carburants.

² Ella po incassar in supplement sin la taglia da consum per carburants.

³ Ils chantuns obtengan 10 pertschient dal retgav net or da l'imposiziun da taglia sin vinars. Quests meds èn d'applitgar per cumbatter ils motivs e las consequenzas dal consum da substanzas che chaschunan dependenza.

Art. 132 Taglia da bul e taglia anticipada

¹ La Confederaziun po incassar ina taglia da bul sin vaglias, quittanzas da premias d'assicuranza e sin auters documents dal traffic commercial; exclus da la taglia èn documents en connex cun fatgs funsils u ipotecars.

² La Confederaziun po incassar ina taglia anticipada sin il retgav da facultads movi-blas da chapital, sin gudogns da lottaria sco er sin prestaziuns d'assicuranzas. 10 pertschient dal retgav da taglia van als chantuns.⁷⁹

Art. 133 Dazis

La legislaziun davart ils dazis ed autras taxas sin la martganzia che va suror ils cun-fins suttastat a la Confederaziun.

⁷⁸ Il legislatur ha fatg diever da questa cumpetenz; cf. art. 25 al. 1 e 2 da la Lescha dals 12 da zercladur 2009 davart la taglia sin la plivalur (CS **641.20**). Tenor questas disposiziuns importan las tariffas da la taglia sin la plivalur fin ils 31 da december 2017 8 % (tariffa normala) e 2,5 % (tariffa reducida).

* Cun disposiziun transitorica.

⁷⁹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

Art. 134 Exclusiun da taglias chantunales e communalas

Quai che la legislaziun federala inditgescha sco object da la taglia sin la plivalur, da las taglias spezialas da consum, da la taglia da bul e da la taglia anticipada u quai ch'ella declera sco liber da taglias, na dastga betg vegnir engrevgià dals chantuns e da las vischnancas cun taglias sumegliantas.

Art. 135⁸⁰ Gulivaziun da finanzas e da grevezzas

¹ La Confederaziun decretescha prescripziuns davart ina gulivaziun da finanzas e da grevezzas commensurada tranter la Confederaziun ed ils chantuns sco er tranter ils chantuns.

² La gulivaziun da finanzas e da grevezzas duai spezialmain:

- a. reducir las differenzas tranter ils chantuns areguard la capacitat finanziaria;
- b. garantir als chantuns resursas finanzialas minimalas;
- c. gular grevezzas finanzialas sproporziunadas dals chantuns chaschunadas da lur cundiziuns geologicas, topograficas u socio-demograficas;
- d. promover la collavuraziun interchantunala cun gular las grevezzas;
- e. mantegnair la cumpetitivitad fiscala dals chantuns sin plaun naziunal ed internaziunal.

³ Ils meds per la gulivaziun da las resursas vegnan mess a disposiziun dals chantuns cun bleras resursas e da la Confederaziun. Las prestaziuns dals chantuns cun bleras resursas muntan almain a dus terzs e maximal ad 80 pertschient da las prestaziuns da la Confederaziun.

4. titel: Pivel e chantuns**1. chapitel: Disposiziuns generalas****Art. 136** Dretgs politics

¹ Tut las Svizras e tut ils Svizzers che han accumulì il 18avel onn e che n'èn betg mess sut avugà pervia da malsogna u flaiveltezza da spiert, disponan dals dretgs politics en fatgs federals. Tuts han ils medems dretgs e duairs politics.

² Els pon sa participar a las elecziuns dal Cussegl naziunal ed a las votaziuns federalas e dastgan lantschar e suttascriber iniziativas dal pievel e referendums en fatgs federals.

⁸⁰ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF 2007 5765; Fegl uffizial federal 2002 2291, 2003 6591, 2005 951).

Art. 137 Partidas politicas

Las partidas politicas gidan a furmar l'opiniun e la voluntad dal pievel.

2. chapitel: Iniziativa e referendum**Art. 138** Iniziativa dal pievel per ina revisiun totala da la Constituziun federala

¹ 100 000 votantas e votants pon proponer, aifer 18 mais dapi la publicaziun uffiziala da lur iniziativa, ina revisiun totala da la Constituziun federala.⁸¹

² Questa proposta è da suttametter al pievel per la votaziun.

Art. 139⁸² Iniziativa dal pievel per ina revisiun parziala da la Constituziun federala

¹ 100 000 votantas e votants pon pretender ina revisiun parziala da la Constituziun federala, e quai entaifer 18 mais dapi la comunicaziun uffiziala da lur iniziativa.

² L'iniziativa dal pievel per ina revisiun parziala da la Constituziun federala po avair la furma d'ina proposta generala u d'in sboz elavurà.

³ Sche l'iniziativa violescha l'unitad da la furma, l'unitad da la materia u disposiziuns obligantas dal dretg internaziunal, vegn ella declerada sco cumpletta main u parzialmain nunvalaivla da l'Assamblea federala.

⁴ Sche l'Assamblea federala va d'accord cun ina iniziativa en furma d'ina proposta generala, elavura ella la revisiun parziala en il senn da l'iniziativa e la suttametta a la votaziun dal pievel e dals chantuns. Sch'ella refusa l'iniziativa, suttametta ella questa a la votaziun dal pievel; il pievel decida, sch'igl è da dar suatientscha a l'iniziativa. Sch'il pievel accepta l'iniziativa, elavura l'Assamblea federala in project correspondent.

⁵ Ina iniziativa en furma d'in sboz elavurà vegn suttamessa a la votaziun dal pievel e dals chantuns. L'Assamblea federala recumonda d'acceptar u da refusar l'iniziativa. Ella po confruntar l'iniziativa cun ina cuntraproposta.

Art. 139a⁸³

⁸¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2003, entrada en vigur: 1. d'avust 2003 (COF dals 4 d'october 2002, COCF dals 25 da mars 2003, COF dals 19 da zercladur 2003 – CULF **2003** 1949; Fegl uffizial federal **2001** 4803 6080, **2002** 6485, **2003** 3111 3954 3960).

⁸² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 27 da settember 2009, entrada en vigur: 27 da settember 2009 (COF dals 19 da december 2008, COCF dal 1. da december 2009 – CULF **2009** 6409; Fegl uffizial federal **2008** 2891 2907, **2009** 13 8719).

⁸³ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2003 (COF dals 4 d'october 2002, COCF dals 25 da mars 2003 – CULF **2003** 1949; Fegl uffizial federal **2001** 4803 6080, **2002** 6485, **2003** 3111). Aboli en la votaziun dal pievel dals 27 da settember 2009, entrada en vigur: 27 da settember 2009 (COF dals 19 da december 2008, COCF dal 1. da

Art. 139b⁸⁴ Procedura en cas da la votaziun davart ina iniziativa cun ina cuntraproposta

¹ Las votantas ed ils votants decidan il medem mument davart l'iniziativa e davart la cuntraproposta.⁸⁵

² Els pon acceptar domadus projects en votaziun. En la dumonda decisiva pon els inditgar, a qual project ch'els dessan la preferenza en il cas che domadus vegnan acceptads.

³ Cur ch'ina midada da la constituziun vegn acceptada, ma che in project obtegna en la dumonda decisiva la maioritad da las vuschs dal pievel e l'auter la maioritad da las vuschs dals chantuns, alura entra en vigur quel project, tar il qual la summa da la procentuala da las vuschs dal pievel e da las vuschs dals chantuns en la dumonda decisiva è pli auta.

Art. 140 Referendum obligatoric

¹ Al pievel ed als chantuns vegnan preschentadas per la votaziun:

- a. las midadas da la Constituziun federala;
- b. la participaziun ad organisaziuns per la segirezza collectiva u a cuminanzeas supranaziunalas;
- c. las leschas federalas decleradas sco urgentas che n'han nagina basa constituiziunala e che han ina durada da validitad che surpassa in onn; talas leschas federalas ston vegnir preschentadas per la votaziun entaifer in onn suenter l'acceptaziun tras l'Assamblea federala.

² Al pievel vegnan suttamessas per la votaziun:

- a. las iniciativas dal pievel per ina revisiun totala da la Constituziun federala;
abis ...⁸⁶
- b.⁸⁷ las iniciativas dal pievel per ina revisiun parziala da la Constituziun federala en furma d'ina proposta generala, las qualas èn vegnidas refusadas da l'Assamblea federala;

december 2009 – CULF 2009 6409; Fegl uffizial federal 2008 2891 2907, 2009 13 8719). Quest art. n'è mai entrà en vigur en la versiun dal COF dals 4 d'october 2002.

⁸⁴ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2003, entrada en vigur dals al. 2 e 3: 1. d'avust 2003 (COF dals 4 d'october 2002, COCF dals 25 da mars 2003, COF dals 19 da zercladur 2003 – CULF 2003 1949; Fegl uffizial federal 2001 4803 6080, 2002 6485, 2003 3111 3954 3960). L'al. 1 n'è mai entrà en vigur en la versiun dal COF dals 4 d'october 2002.

⁸⁵ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 27 da settember 2009, entrada en vigur: 27 da settember 2009 (COF dals 19 da december 2008, COCF dal 1. da december 2009 – CULF 2009 6409; Fegl uffizial federal 2008 2891 2907, 2009 13 8719).

⁸⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2003 (COF dals 4 d'october 2002, COCF dals 25 da mars 2003 – CULF 2003 1949; Fegl uffizial federal 2001 4803 6080, 2002 6485, 2003 3111). Aboli en la votaziun dal pievel dals 27 da settember 2009, entrada en vigur: 27 da settember 2009 (COF dals 19 da december 2008, COCF dal 1. da december 2009 – CULF 2009 6409; Fegl uffizial federal 2008 2891 2907, 2009 13 8719). Questa lit. n'è mai entrà en vigur en la versiun dal COF dals 4 d'october 2002.

- c. la dumonda, sch'i saja da realisar ina revisiun totala da la Constituziun federala, en cas ch'ils dus cussegls n'èn betg da la medema opiniun.

Art. 141 Referendum facultativ

¹ Sche 50 000 votantas e votants u otg chantuns pretendan aifer 100 dis dapi la publicaziun uffiziala in votaziun davart in decret, alura vegnan suttaless a la votaziun dal pievel:⁸⁸

- a. leschas federalas;
- b. leschas federalas declaradas sco urgentas cun ina durada da validitad che surpassa in onn;
- c. conclus federals, sche la constituziun u la lescha prevesan quai;
- d. contracts internaziunals che
 1. èn da durada illimitada e nunvisabels,
 2. prevesan la participaziun ad in'organisaziun internaziunala,
 - 3.⁸⁹ cuntengnan disposiziuns impurtantas che fixeschan normas da dretg u da las qualas la realisaziun pretenda il decret da leschas federalas.

² ...⁹⁰

Art. 141a⁹¹ Realisaziun da contracts internaziunals

¹ Sch'il conclus d'approvaziun d'in contract internaziunal è suttaless al referendum obligatoric, po l'Assamblea federala integrar en quel las midadas costituziunals che servan a la realisaziun dal contract.

² Sch'il conclus d'approvaziun d'in contract internaziunal è suttaless al referendum facultativ, po l'Assamblea federala integrar en quel las midadas legalas che servan a la realisaziun dal contract.

⁸⁷ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 27 da settember 2009, entrada en vigur: 27 da settember 2009 (COF dals 19 da december 2008, COCF dal 1. da december 2009 – CULF **2009** 6409; Fegl uffizial federal **2008** 2891 2907, **2009** 13 8719).

⁸⁸ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2003, entrada en vigur: 1. d'avust 2003 (COF dals 4 d'october 2002, COCF dals 25 da mars 2003, COF dals 19 da zercladur 2003 – CULF **2003** 1949; Fegl uffizial federal **2001** 4803 6080, **2002** 6485, **2003** 3111 3954 3960).

⁸⁹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2003, entrada en vigur: 1. d'avust 2003 (COF dals 4 d'october 2002, COCF dals 25 da mars 2003, COF dals 19 da zercladur 2003 – CULF **2003** 1949; Fegl uffizial federal **2001** 4803 6080, **2002** 6485, **2003** 3111 3954 3960).

⁹⁰ Aboli en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2003, entrada en vigur: 1. d'avust 2003 (COF dals 4 d'october 2002, COCF dals 25 da mars 2003, COF dals 19 da zercladur 2003 – CULF **2003** 1949; Fegl uffizial federal **2001** 4803 6080, **2002** 6485, **2003** 3111 3954 3960).

⁹¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2003, entrada en vigur: 1. d'avust 2003 (COF dals 4 d'october 2002, COCF dals 25 da mars 2003, COF dals 19 da zercladur 2003 – CULF **2003** 1949; Fegl uffizial federal **2001** 4803 6080, **2002** 6485, **2003** 3111 3954 3960).

Art. 142 Maioritads necessarias

¹ Ils projects suttamess a la votaziun dal pievel èn acceptads, sch'els obtengan la maioritad da las vuschs da las votantas e dals votants (maioritad dal pievel).

² Ils projects suttamess a la votaziun dal pievel e dals chantuns èn acceptads, sch'els obtengan la maioritad dal pievel e la maioritad dals chantuns.

³ Il resultat da la votaziun dal pievel en il chantun vala sco vusch dal chantun.

⁴ Ils chantuns Sursilvania, Sutsilvania, Basilea-Citad, Basilea-Champagna, Appenzell Dador ed Appenzell Dadens han mintgamai ina mesa vusch da chantun.

5. titel: Las autoritads federalas**1. chapitel: Disposiziuns generalas****Art. 143** Elegibladad

En il Cussegl naziunal, en il Cussegl federal ed en il Tribunal federal èn elegibels tut las votantas e tut ils votants.

Art. 144 Incumpatibilitads

¹ Ils commembers dal Cussegl naziunal, dal Cussegl dals chantuns, dal Cussegl federal e dal Tribunal federal na pon betg appartegnair a medem temp ad in'otra autoritad.

² Ils commembers dal Cussegl federal e las derschadras ed ils derschaders dal Tribunal federal en uffizi cumplain na dastgan betg ademplir in'otra funcziun da la Confederaziun u d'in chantun e na dastgan exequir nagin'activitad da gudogn.

³ La lescha po prevair ulteriuras incumpatibilitads.

Art. 145 Durada d'uffizi

Ils commembers dal Cussegl naziunal e dal Cussegl federal sco er la chanceliera u il chancelier da la Confederaziun vegnan elegids per quatter onns. Ils commembers dal Tribunal federal vegnan elegids per ina durada da sis onns.

Art. 146 Responsabladad dal stadi

La Confederaziun è responsabla per ils donns che ses organs chaschunan encunter il dretg exequind lur activitads uffizialas.

Art. 147 Procedura da consultaziun

Ils chantuns, las partidas politicas ed ils circuls interessads vegnan envidads da prender posiziun tar la preparaziun da decretis impurtants e d'alters projects da gronda muntada sco er tar impurtants contracts da dretg internaziunal.

2. chapitel: Assamblea federala

1. partizium: Organisaziun

Art. 148 Posiziun

¹ L'Assamblea federala exequescha la pussanza suprema da la Confederaziun, cun la resalva dals dretgs dal pievel e dals chantuns.

² L'Assamblea federala sa cumpona da duas chombras, dal Cussegl naziunal e dal Cussegl dals chantuns; las duas chombras han las medemas cumpetenzas.

Art. 149 Cumposiziun ed elecziun dal Cussegl naziunal

¹ Il Cussegl naziunal sa cumpona da 200 deputads dal pievel.

² Ils deputads vegnan elegids dal pievel en in'elecziun directa tenor il princip dal proporz. Mintga quatter onns ha lieu in'elecziun per la renovaziun totala.

³ Mintga chantun furma in circul electoral.

⁴ Ils mandats vegnan repartids sin ils chantuns tenor il dumber da la populaziun. Mintga chantun ha il dretg d'almain in mandat.

Art. 150 Cumposiziun ed elecziun dal Cussegl dals chantuns

¹ Il Cussegl dals chantuns sa cumpona dals 46 deputads dals chantuns.

² Ils chantuns Sursilvania, Sutsilvania, Basilea-Citad, Basilea-Champagna, Appenzell dador ed Appenzell dadens elegian mintgamai ina deputada u in deputà; ils auters chantuns elegian mintgamai dus deputads.

³ L'elecziun en il Cussegl dals chantuns vegn reglada dals chantuns.

Art. 151 Sessiuns

¹ Ils cussegliers sa radunan regularmain a sessiuns. La lescha regla la convocaziun a las sessiuns.

² Ils cussegliers vegnan convocads a sessiuns extraordinarias, sch'in quart dals commembers d'in cussegl u sch'il Cussegl federal pretendan quai.

Art. 152 Presidi

Mintga cussegl elegia or da ses mez in president sco er l'emprim ed il segund vicepresident per la durada d'in onn. Ina reelecziun per l'onn proxim è esclusa.

Art. 153 Cumissiuns parlamentaras

¹ Mintga cussegl instituescha cumissiuns or da ses mez.

² La lescha po prevair cumissiuns communablas.

³ La lescha po attribuir a tschertas cumissiuns singulas cumpetenzas che n'èn betg da natira legislativa.

⁴ Per ademplir lur incumbensas han las cumissiums il dretg d'infurmaziun, d'invista e d'inquisiziun. Lur dimensiun vegn reglada da la lescha.

Art. 154 Fracziuns

Ils commembers da l'Assamblea federala pon furmar fracziuns.

Art. 155 Servetschs dal parlament

L'Assamblea federala dispona dals servetschs dal parlament. Ella po consultar posts da servetsch da l'administraziun federala. La lescha regla ils detagls.

2. partiziun: Procedura

Art. 156 Deliberaziun separada

¹ Il Cussegl naziunal ed il Cussegl dals chantuns delibereschjan separadamain.

² Las decisziuns da l'Assamblea federala pretendan la concordanza dals dus cussegls.

³ La lescha prevesa disposiziuns per garantir ch'i dettia – en cas da divergenzas tranter las duas chombras – cunvegns davart:

- a. la valaivladad u la nunvalaivladad parziala d'ina iniziativa dal pievel;
- b.⁹² la realisaziun d'ina iniziativa dal pievel ch'è vegnida acceptada dal pievel en furma d'ina proposta generala;
- c.⁹³ la realisaziun d'in conclus federal ch'il pievel ha approvà per iniziar ina revisiun totala da la Constituziun federala;
- d. il preventiv u in supplement a tal.⁹⁴

Art. 157 Deliberaziun communabla

¹ Il Cussegl naziunal ed il Cussegl dals chantuns delibereschjan communablamain sco Assamblea federala plenara sut la direcziun da la presidenta u dal president dal Cussegl naziunal per:

- a. far elecziuns;
- b. decider davart conflicts da cumpetenzza tranter las autoritads supremas da la Confederaziun;

⁹² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 27 da settember 2009, entrada en vigor: 27 da settember 2009 (COF dals 19 da december 2008, COCF dal 1. da december 2009 – CULF **2009** 6409; Fegl uffizial federal **2008** 2891 2907, **2009** 13 8719).

⁹³ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 27 da settember 2009, entrada en vigor: 27 da settember 2009 (COF dals 19 da december 2008, COCF dal 1. da december 2009 – CULF **2009** 6409; Fegl uffizial federal **2008** 2891 2907, **2009** 13 8719).

⁹⁴ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2003, entrada en vigor da las lit. a e d: 1. d'avust 2003 (COF dals 4 d'october 2002, COCF dals 25 da mars 2003, COF dals 19 da zercladur 2003 – CULF **2003** 1949; Fegl uffizial federal **2001** 4803 6080, **2002** 6485, **2003** 3111 3954 3960).

c. pronunziar grazias.

² L'Assamblea federala plenara sa raduna ultra da quai per d'occasiun spezialas e per prender enconuschientscha da decleraziuns dal Cussegl federal.

Art. 158 Publicitad da las sedutas

Las sedutas dals cussegls èn publicas. La lescha po prevaier excepziuns.

Art. 159 Quorum e maioritad necessaria

¹ Ils cussegls pon deliberar valaivlamain, sche la maioritad da lur commembers è preschenta.

² En ils dus cussegls ed en l'Assamblea federala plenara decida la maioritad dals cussegliers.

³ Il consentiment da la maioritad dals commembers da mintgin dals dus cussegls dovran dentant:

- a. la decleraziun d'urgenza da leschas federalas;
- b. las disposiziuns da subvenziun sco er credits impegnativs e limits da pajaments che han per consequenza novas expensas unicas da pli che 20 milliuns francs u novas expensas periodicas da pli che 2 milliuns francs;
- c.⁹⁵ l'augment da las expensas cumplexsivas en cas d'in basegn extraordinari da pajaments tenor l'artitgel 126 alinea 3.

⁴ Cun in'ordinaziun po l'Assamblea federala adattar a la chareschia ils imports tenor l'aleina 3 litera b.⁹⁶

Art. 160 Dretg d'iniziativa e dretg da proposta

¹ Mintga commember dals cussegls, mintga fracziun, mintga cumissiu parlamentara e mintga chantun ha il dretg d'inoltrar iniziativa a l'Assamblea federala.

² Ils commembers dals cussegls ed il Cussegl federal han il dretg da far propostas tar in affar en consultaziun.

Art. 161 Scumond d'instrucziuns

¹ Ils commembers da l'Assamblea federala vuschan senza instrucziuns.

² Els preschentan publicamain lur relaziuns cun gruppas d'interess.

⁹⁵ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 2 da december 2001 (COF dals 22 da zercladur 2001, COCF dals 4 da favrer 2002 – CULF 2002 241; Fegl uffizial federal 2000 4653, 2001 2387 2878, 2002 1209).

⁹⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 2 da december 2001 (COF dals 22 da zercladur 2001, COCF dals 4 da favrer 2002 – CULF 2002 241; Fegl uffizial federal 2000 4653, 2001 2387 2878, 2002 1209).

Art. 162 Immunitad

¹ Ils commembers da l'Assamblea federala e dal Cussegl federal sco er la cancelliera federala u il chancelier federal na pon betg vegnir fatgs responsabels giuridicamain per lur expectoraziuns en ils cussegls ed en lur organs.

² La lescha po prevair ulteriuras furmas d'immunitad ed extender quellas sin ulteriuras persunas.

3. partiziun: Cumpetenzas**Art. 163** Furma dals decrets da l'Assamblea federala

¹ L'Assamblea federala decretescha disposiziuns legalas en la furma da leschas federalas u d'ordinaziuns.

² Ils ulteriurs decrets vegnan fatgs en furma da conclus federals. In conclus federal che n'è betg sutta mess al referendum è in conclus federal simpel.

Art. 164 Legislaziun

¹ Tut las disposiziuns legalas impurtantas èn da decretar en la furma d'ina lescha federala. Latiers tutgan spezialmain las disposiziuns fundamentalas davart:

- a. il diever dals ils dretgs politics;
- b. las restricziuns da dretgs costituziunals;
- c. ils dretgs e las obligaziuns da persunas;
- d. il circul dals contribuents sco er l'object e la calculaziun da taxas;
- e. las incumbensas e las prestaziuns da la Confederaziun;
- f. las obligaziuns dals chantuns tar la realisaziun e l'execuziun dal dretg federal;
- g. l'organisaziun e la procedura da las autoritads federalas.

² Cumpetenzas legislativas pon vegnir attribuidas tras lescha federala, sche quai na vegn betg exclus da la Constituziun federala.

Art. 165 Legislaziun en cas d'urgenza

¹ Ina lescha federala che na supporta betg in retardament per entrar en vigur po vegnir declarada urgenta da la maioritad da mintga cussegl e vegnir messa en vigur immediatamain. Sia validitad è da limitar temporalmain.

² Sche la votaziun dal pievel vegn pretendida pertutgant ina lescha federala declarada urgenta, perda la lescha sia vigur in onn sunter l'acceptaziun tras l'Assamblea federala, sch'ella na vegn betg acceptada dal pievel entaifer quest termin.

³ Ina lescha federala declarada urgenta che n'ha betg ina basa costituziunala perda sia vigur in onn sunter l'acceptaziun tras l'Assamblea federala, sch'ella na vegn

betg acceptada dal pievel e dals chantuns entaifer quest termin. Sia validad è da limitar temporalmain.

⁴ Ina lescha federala declarada urgenta che n'è betg vegnida acceptada en la votaziun dal pievel na po betg vegnir renovada.

Art. 166 Relaziuns cun l'exteriur e contracts internaziunals

¹ L'Assamblea federala sa participescha a la furmaziun da la politica exteriura e surveglia la tgira da las relaziuns cun l'exteriur.

² Ella approva ils contracts internaziunals, cun excepziun dals contracts ch'il Cussegl federal ha la cumpetenzza da concluder sin basa da la lescha u d'in contract internaziunal.

Art. 167 Finanzas

L'Assamblea federala concluda las expensas da la Confederaziun, fixescha il preventiv ed approva il quint dal stadi.

Art. 168 Elecziuns

¹ L'Assamblea federala elegia ils commembers dal Cussegl federal, la chanceliera federala u il chancelier federal, las derschadras ed ils derschaders dal Tribunal federal sco er il general.

² La lescha po autorisar l'Assamblea federala da far u da legalisar ulteriuras elecziuns.

Art. 169 Surveglianza suprema

¹ L'Assamblea federala ha la surveglianza suprema sur dal Cussegl federal e l'administraziun federala, las dretgiras federalas ed ils auters purtaders d'incumbensas da la Confederaziun.

² L'obligaziun da mantegnair il secret professional na pon ins betg opponer a las delegaziuns spezialas da las cumissiuns da surveglianza previsas da la lescha.

Art. 170 Examinaziun da l'efficacitad

L'Assamblea federala procura per l'examinaziun da l'efficacitad da las mesiras da la Confederaziun.

Art. 171 Incumbensas al Cussegl federal

L'Assamblea federala po dar incumbensas al Cussegl federal. La lescha regla ils detags, oravant tut ils instruments, cun ils quals l'Assamblea federala po influenzer il sector da cumpetenzza dal Cussegl federal.

Art. 172 Relaziuns tranter la Confederaziun ed ils chantuns

¹ L'Assamblea federala procura per la tgira da las relaziuns tranter la Confederaziun ed ils chantuns.

² Ella garantescha las constituziuns chantunalas.

³ Ella approva ils contracts dals chantuns tranter els e cun l'exteriur, sch'il Cussegl federal u in chantun fan protesta.

Art. 173 Ulteriuras incumbensas e cumpetenzas

¹ L'Assamblea federala ha ultra da quai las sequentas incumbensas e cumpetenzas:

- a. Ella prenda mesiras per mantegnair la segirezza externa, l'indipendenza e la neutralitad da la Svizra.
- b. Ella prenda mesiras per mantegnair la segirezza interna.
- c. Sche circumstanzas extraordinarias pretendan quai, po ella decretar ordinaziuns u conclus federals simpels per ademplir las incumbensas tenor las letras a e b.
- d. Ella cumonda il servetsch activ e mobilisescha per quest intent l'armada u parts da questa.
- e. Ella prenda mesiras per realisar il dretg federal.
- f. Ella decida davart la valaivladad d'iniziativas dal pievel reussidas.
- g. Ella cooperescha tar las planisaziuns impurtantas da l'activitad dal stadi.
- h. Ella decida davart singuls acts, sch'ina lescha federala prevesa quai explicitamain.
- i. Ella decida en conflicts da cumpetenzas tranter las autoritads federalas supremas.
- k. Ella decida en dumondas da grazia e davart l'amnestia.

² L'Assamblea federala tracta ultra da quai fatschentas che stattan en la cumpetenzza da la Confederaziun e che n'èn betg attribuidas ad in'otra autoritad.

³ La lescha po attribuir ulteriuras incumbensas e cumpetenzas a l'Assamblea federala.

3. chapitel: Cussegl federal ed administraziun federala**1. partiziun: Organisaziun e procedura****Art. 174** Cussegl federal

Il Cussegl federal è l'autoritad directiva ed executiva suprema da la Confederaziun.

Art. 175 Cumposiziun ed elecziun

¹ Il Cussegl federal sa cumpona da set commembers.

² Ils commembers dal Cussegl federal vegnan elegids da l'Assamblea federala suenter mintga renovaziun totala dal Cussegl naziunal.

³ Ils commembers dal Cussegl federal vegnan elegids da l'Assamblea federala or da tut ils burgais svizzers ch'èn elegibels sco commembers dal Cussegl naziunal per la durada da quatter onns.⁹⁷

⁴ Latiers sto vegnir procurà che las regiuns dal pajais e las regiuns linguisticas vegnian represchentadas adequatamain.⁹⁸

Art. 176 Presidi

¹ La presidenta u il president da la Confederaziun presidiescha il Cussegl federal.

² La presidenta u il president da la Confederaziun e la vicepresidenta u il vicepresidente dal Cussegl federal vegnan elegids da l'Assamblea federala or dals commembers dal Cussegl federal per ina perioda d'in onn.

³ La reelecziun per l'onn proxim è esclusa. La presidenta u il president da la Confederaziun na po betg vegnir elegì sco vicepresidenta u sco vicepresidente per l'onn proxim.

Art. 177 Princip collegial e departamental

¹ Il Cussegl federal decida sco collegi.

² Per la preparaziun e l'execuziun vegnan las fatschentas dal Cussegl federal repartidas sin ils singuls commembers tenor departaments.

³ Als departaments u a las unitads administrativas suttamessas ad els vegnan surdadas las fatschentas per in'execuziun autonoma; la protecziun giuridica sto esser garantida.

Art. 178 Administraziun federala

¹ Il Cussegl federal dirigia l'administraziun federala El procura per in'organisaziun cunvegnetta ed in adempliment correct e tenor plan da las incumbensas.

² L'administraziun federala è dividida en departaments; mintgin da quels vegn dirigi d'in commember dal Cussegl federal.

³ Incumbensas administrativas pon vegnir surdadas tras la lescha ad organizaziuns e persunas da dretg public u da dretg privat che stattan ordaifer l'administraziun federala.

⁹⁷ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 7 da favrer 1999 (COF dals 9 d'october 1998, COCF dals 2 da mars 1999 – CULF 1999 1239; Fegl uffizial federal 1993 IV 554, 1994 III 1370, 1998 4800, 1999 2475 8768).

⁹⁸ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 7 da favrer 1999 (COF dals 9 d'october 1998, COCF dals 2 da mars 1999 – CULF 1999 1239; Fegl uffizial federal 1993 IV 554, 1994 III 1370, 1998 4800, 1999 2475 8768).

Art. 179 Chanzlia federala

La chanzlia federala è il post da stab general dal Cussegl federal. Ella vegn dirigida d'ina chanceliera u d'in chancelier.

2. partiziun: Cumpetenzas**Art. 180** Politica guvernamentala

¹ Il Cussegl federal determinescha las finamiras ed ils meds da sia politica guvernamentala. El planisescha e coordinescha las activitads dal stadi.

² El infurmescha la publicitad a temp e detagliadamain davart sia activitad, uschenavant ch'i na s'opponan betg interess publics u privats predominants.

Art. 181 Dretg d'iniziativa

Il Cussegl federal suttametta a l'Assamblea federala ils sbozs per ses decrets.

Art. 182 Legislaziun ed execuziun

¹ Il Cussegl federal decretescha disposiziuns legalas en furma d'ordinaziuns, sch'el è autorisà da la constituiun u da la lescha.

² El procura per l'execuziun da la legislaziun, dals conclus da l'Assamblea federala e da las sentenzias da las autoritads giudizialas da la Confederaziun.

Art. 183 Finanzas

¹ Il Cussegl federal elavura il plan da finanzas ed il preventiv e prepara il quint dal stadi.

² El procura per in'conomia da finanzas correcta.

Art. 184 Relaziuns cun l'exteriur

¹ Il Cussegl federal s'occupa da las fatschentas cun l'exteriur, resguardond ils dretgs da cooperaziun da l'Assamblea federala; el represchenta la Svizra vers l'exteriur.

² El suttascriva ils contracts e ratifitgescha quels. El suttametta quels a l'Assamblea federala per l'approvaziun.

³ Il Cussegl federal po decretar ordinaziuns e disposiziuns, sche quai è necessari per mantegnair ils interess dal pajais.

Art. 185 Segirezza externa ed interna

¹ Il Cussegl federal prenda mesiras per mantegnair la segirezza externa, l'indipendenza e la neutralitad da la Svizra.

² El prenda mesiras per mantegnair la segirezza interna.

³ Sa basond directamain sin quest artigel, po el decretar ordinaziuns e disposiziuns per cumbatter grevs disturbis gia succedids u imminents che smanatschan l'urden public u la segirezza interna u externa. Talas ordinaziuns èn da limitar temporalmain.

⁴ En cas urgents po el mobilisar truppas. Sch'el mobilisescha dapli che 4000 members da l'armada per il servetsch activ u sch'ins po presumar che quest engaschament duria dapli che trais emnas, sto vegnir convocada immediatamain l'Assamblea federala.

Art. 186 Relaziuns tranter la Confederaziun ed ils chantuns

¹ Il Cussegl federal tgira las relaziuns da la Confederaziun cun ils chantuns e collavura cun quels.

² El approva ils decrets dals chantuns là nua che l'execuziun dal dretg federal pretenda quai.

³ El po protestar cunter contracts dals chantuns tranter els u cun l'exteriur.

⁴ El surveglia ch'il dretg federal e las constituziuns chantunales sco er ils contracts dals chantuns vegnian observads e prenda las mesiras necessarias.

Art. 187 Ulteriuras incumbensas e cumpetenzas

¹ Il Cussegl federal ha ultra da quai las suandantas incumbensas e cumpetenzas:

- a. El surveglia l'administraziun federala ed instituziuns incumbensadas da la Confederaziun.
- b. El rapporta regularmain a l'Assamblea federala davart sia gestiun e davart il stadi da la Svizra.
- c. El fa las elecziuns che na cumpetan betg ad in'otra autoritad.
- d. El tracta recurs, sche la lescha prevesa quai.

² La lescha po surdar al Cussegl federal ulteriuras incumbensas e cumpetenzas.

4. chapitel:⁹⁹ Tribunal federal ed autras autoritads giudizialas

Art. 188 Status dal Tribunal federal

¹ Il Tribunal federal è l'autoritad giudiziala suprema da la Confederaziun.

² La lescha regla l'organisaziun e la procedura.

³ Il tribunal è autonom.

⁹⁹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 12 da mars 2000, entrada en vigur: 1. da schaner 2007 (COF dals 8 d'october 1999, COCF dals 17 da matg 2000, COF dals 8 da mars 2005 – CULF 2002 3148, 2006 1059; Fegl uffizial federal 1997 I 1, 1999 8633, 2000 2990, 2001 4202).

Art. 189 Cumpetenzas dal Tribunal federal

¹ Il Tribunal federal giuditgescha dispitas pervia da violaziun:

- a) dal dretg federal ;
- b) dal dretg internaziunal;
- c) dal dretg interchantunal;
- d) da dretgs chantunals constituziunals;
- e) da l'autonomia communal e d'autras garanzias dals chantuns en favur da corporaziuns da dretg public;
- f) da disposiziuns federalas e chantunals davart il dretgs politics.

^{1bis} ... 100

² El giuditgescha dispitas tranter la Confederaziun ed ils chantuns u tranter chantuns.

³ La lescha po motivar ulteriuras cumpetenzas dal Tribunal federal.

⁴ Acts da l'Assamblea federala e dal Cussegl federal na pon betg vegnir contestads tar il Tribunal federal. La lescha fixescha las excepziuns.

Art. 190 Dretg decisiv

Leschas federalas ed il dretg internaziunal èn decisivs per il Tribunal federal e per las autras autoritads incaricadas d'applitgar il dretg.

Art. 191 Access al Tribunal federal

¹ La lescha garantisce l'access al Tribunal federal.

² Per dispitas che na pertutgan betg ina dumonda da dretg d'importanza fundamentala po ella prevar in limit da la valur en lita.

³ Per tscherts champs speziels po la lescha excluder l'access al Tribunal federal.

⁴ Per recurs evidentamain nufundads po la lescha prevar ina procedura simplifigada.

¹⁰⁰ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2003 (COF dals 4 d'october 2002, COCF dals 25 da mars 2003 – CULF **2003** 1949; Fegl uffizial federal **2001** 4803 6080, **2002** 6485, **2003** 3111). Aboli en la votaziun dal pievel dals 27 da settember 2009, entrada en vigur: 27 da settember 2009 (COF dals 19 da december 2008, COCF dal 1. da december 2009 – CULF **2009** 6409; Fegl uffizial federal **2008** 2891 2907, **2009** 13 8719). Quest al. n'è mai entrà en vigur en la versiun dal COF dals 4 d'october 2002.

Art. 191a¹⁰¹ Ulteriuras autoritads giudizialas da la Confederaziun

¹ La Confederaziun instituescha in tribunal penal; quest giuditgescha en emprima istanza cas penals che la lescha attribuescha a la giurisdicziun da la Confederaziun. La lescha po motivar ulteriuras cumpetenzas dal Tribunal penal federal.

² La Confederaziun instituescha autoritads giudizialas per giuditgar dispitas dal dretg public or da la sfera da cumpetenzas da l'administraziun federala

³ La lescha po prevair ulteriuras autoritads giudizialas da la Confederaziun

Art. 191b Autoritads giudizialas dals chantuns

¹ Ils chantuns institueschan autoritads giudizialas per giuditgar dispitas dal dretg civil e dal dretg public sco er da cas penals.

² Els pon instituir autoritads giudizialas communablas.

Art. 191c Independenza giudiziala

Las autoritads giudizialas èn independentas en lur activitad da giurisdicziun ed obligadas sulettamain al dretg.

6. titel:

Revisiun da la Constituziun federala e da las disposiziuns transitoricas

1. chapitel: Revisiun

Art. 192 Princip

¹ La Constituziun federala po vegnir revedida da tut temp entiramain u parzialmain.

² Là nua che la Constituziun federala e la legislaziun che sa basa sin ella na fixeschan betg insatge auter, succeda la revisiun sin via legislativa.

Art. 193 Revisiun totala

¹ La revisiun totala da la constituziun po vegnir proponida dal pievel u dad in dals dus cussegls u po vegnir concludida da l'Assamblea federala.

² Sche l'iniziativa vegn dal pievel u sch' ils dus cussegls na van betg d'accord, decida il pievel, sch' i saja da realisar ina revisiun totala.

³ Sch' il pievel accepta ina revisiun totala, vegnan domadus cussegls elegids da nov.

⁴ Las disposiziuns obligantas dal dretg internaziunal na dastgan betg vegnir violadas.

¹⁰¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 12 da mars 2000, entrada en vigur da l'al. 1: 1. d'avrigl 2003, entrada en vigur dals al. 2 e 3: 1. da settember 2005 (COF dals 8 d'october 1999, COCF dals 17 da matg 2000, COF dals 24 da settember 2002 e dals 2 da mars 2005 – CULF 2002 3148, 2005 1475; Fegl uffizial federal 1997 I 1, 1999 8633, 2000 2990, 2001 4202, 2004 4787).

Art. 194 Revisiun parziala

¹ Ina revisiun parziala da la Constituziun federala po vegnir pretendida dal pievel u vegnir concludida da l'Assamblea federala.

² Ina revisiun parziala da la Constituziun federala sto mantegnair l'unitad da la materia e na dastga betg violar disposiziuns obligantas dal dretg internaziunal.

³ Ina iniziativa dal pievel per ina revisiun parziala da la Constituziun federala sto ultra da quai mantegnair l'unitad da la furma.

Art. 195 Entrada en vigur

La Constituziun federala revedida entirain u parzialmain va en vigur suenter ch'ella è vegnida acceptada dal pievel e dals chantuns.

2. chapitel: Disposiziuns transitoricas**Art. 196** Disposiziuns transitoricas da la Constituziun federala dals 18 da december 1998 davart ina nova Constituziun federala¹⁰²*1. Disposiziun transitorica tar l'art. 84 (Transit da las Alps)*

Il transferiment dal transport da rauba da transit sin la viafier sto esser terminà 10 onns suenter l'acceptaziun da l'iniziativa dal pievel per proteger il territori da las Alps dal traffic da transit.

2. Disposiziun executiva tar l'art. 85 (Pauschala sin il traffic da camiuns pesants)

¹ La Confederaziun incassescha ina taxa annuala sin ils vehichels a motor svizzers ed esters e sin ils chars annexs cun ina paisa totala da mintgamai pli che 3,5 tonnas per duvrar las vias ch'èn avertas per il traffic general.

² Questa taxa importa:

a.	per camiuns e camiuns-tracturs	
	– da pli che 3,5 fin 12 tonnas	fr. 650
	– da pli che 12 fin 18 tonnas	fr. 2000
	– da pli che 18 fin 26 tonnas	fr. 3000
	– da pli che 26 tonnas	fr. 4000
b.	per chars annexs	
	– da pli che 3,5 fin 8 tonnas	fr. 650
	– da pli che 8 fin 10 tonnas	fr. 1500
	– da pli che 10 tonnas	fr. 2000
c.	per autocars	fr. 650

¹⁰² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 3 da mars 2002 (COF dals 5 d'october 2001, COCF dals 26 d'avrigl 2002 – CULF 2002 885; Fegl uffizial federal 2000 2453, 2001 1183 5731, 2002 3690).

³ Las tariffas da la taxa pon vegnir adattadas cun ina lescha federala, sch' ils custs dal traffic sin las vias giustifitgeschan quai.

⁴ Ultra da quai po il Cussegl federal adattar cun in'ordinaziun las categorias da tariffas a partir da 12 tonnas tenor l'aleina 2 a midadas eventualas da las categorias da paisa en la Lescha federala davart il traffic sin via¹⁰³.

⁵ Il Cussegl federal fixescha tariffas graduadas correspondentamain per vehichels che n'èn betg en circulaziun en Svizra durant l'entir onn; el resguarda las expensas per l'incassament.

⁶ Il Cussegl federal regla l'execuziun. El po fixar tariffas per categorias particularas da vehichels tenor il senn da l'aleina 2, liberar tscherts vehichels da la taxa e prender mesiras particularas, spezialmain per viadis en il circuit dals cunfins. Vehichels immatriculads a l'exteriur na dastgan tras quai betg esser privilegiads envers vehichels svizzers. Il Cussegl federal po prevair multas per violaziuns dal dretg. Ils chantuns incasseschan la taxa per ils vehichels en Svizra.

⁷ Da questa taxa po vegnir desisti entiramain u parzialmain cun disposiziuns legalas.

⁸ Questa disposiziun vala fin a l'entrada en vigur da la Lescha dals 19 da december 1997¹⁰⁴ davart il traffic cun camiuns pesants.

3. Disposiziun transitorica tar l'art. 87 (*Viafiers ed ulteriurs meds da traffic*)

¹ Ils gronds projects da viafier cumpiglian la nova viafier transversala da las Alps (NVTA), la VIAFIER 2000, la colliaziun da la Svizra da l'ost e dal vest a la rait da viafier europeica d'auta prestaziun sco er la meglieraziun da las mesiras da protecziun cunter la canera lung ils trajects da viafier cun mesiras activas e passivas.

² Per finanziair gronds projects da viafier po il Cussegl federal:

- a. impunder il retgav total da la taxa pauschala sin il traffic cun camiuns pesants tenor l'art. 196 cifra 2 fin il mument da l'entrada en vigur da la taxa sin il traffic cun camiuns pesants dependenta da la prestaziun u dal consum tenor l'artitgel 85 e perquai augmentar las tariffas da taxa per fin a maximal 100 pertschient;
- b. impunder maximalmain dus terzs dal retgav da la taxa sin il traffic cun camiuns pesants dependenta da la prestaziun u dal consum tenor l'artitgel 85;
- c. impunder meds da las taxas sin carburants tenor l'artitgel 86 aleina 3 letra b per covrir 25 pertschient da las expensas totalas per las lingias da basa da la NVTA;
- d. emprestar meds sin il martgà da chapital, maximalmain però 25 pertschient da las expensas totalas per la NVTA, da la VIAFIER 2000 e da la colliaziun da la Svizra da l'ost e dal vest a la rait da viafier europeica d'auta prestaziun;
- e.¹⁰⁵ augmentar las taxas da la taglia sin la plivalur fixadas en l'art. 130 al. 1–3 per maximalmain 0,1 pertschient;

¹⁰³ CS 741.01

¹⁰⁴ CS 641.81

- f. prevair ina finanziaziun complementara tras privats u tras organisaziuns internaziunalas.

³ La finanziaziun dals gronds projects da viafier tenor l'alinea 1 succeda tras in fond giuridicamain independent cun atgna contabilitad. Ils meds da las taxas e taglias menziunadas en l'al. 2 vegnan contabilisads sur il quint da finanzas da la Confederaziun e mess en il fond il medem onn. La Confederaziun po far pajaments anticipads al fond. L'Assamblea federala decretescha il reglament dal fond en furma d'ina ordinaziun.

⁴ Ils quatter gronds projects da viafier tenor l'al. 1 vegnan decretads en furma da leschas federalas. Per mintga grond project cumplexsiv èn da cumprovar il basegn e la realisabilitad. Tar il project da la NVTA furman las singulas fasas da construcziun ina part da la lescha federala. L'Assamblea federala conceda ils meds finansials necessaris cun credits d'impegn. Il Cussegl federal approva las etappas da construcziun e fixescha il plan da termins.

⁵ Questa disposiziun vala fin al mument da la terminaziun da las lavurs da construcziun e da la finanziaziun (restituziun dals pajaments anticipads) dals gronds projects da viafier menziunads en l'alinea 1.

4. Disposiziun transitorica tar l'art. 90 (Energia nucleara)

Fin ils 23 da settember 2000 na vegn betg dà permissiuns generalas, da construcziun, da metter en funcziun u da manaschi per novs implants per producir energia nucleara.

5. Disposiziun transitorica tar l'art. 95 (Activitad da gudogn en l'economia privata)

Fin al relasch d'ina legislaziun federala èn ils chantuns obligads da renconuscher vicendaivlamain ils attestats finals da scolaziun.

6. Disposiziun transitorica tar l'art. 102 (Provediment dal pajais)

¹ La Confederaziun garantescha il provediment dal pajais cun granezza da paun e farina per far paun.

² Questa disposiziun transitorica resta en vigur fin il pli tard ils 31 da december 2003.

7. Disposiziun transitorica tar l'art. 103 (Politica da structura)

Ils chantuns pon mantegnair durant maximalmain 10 onns a partir da l'entrada en vigur da la constituziun las reglamentaziuns existentas che fan dependenta l'avertura da manaschis dal basegn per garantir l'existenza da parts considerablas d'in tschert rom da hotellaria.

8. Disposiziun transitorica tar l'art. 106 (Gieus da fortuna)¹⁰⁶

...

¹⁰⁵ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2007 (COF dals 19 da mars 2004, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 2 da favrer 2006 – CULF 2006 1057; Fegl uffizial federal 2003 1531, 2004 1363, 2005 951).

¹⁰⁶ Senza object a partir dal 11 da mars 2012.

9. *Disposiziun transitorica tar l'art. 110 al. 3 (Di da la festa naziunala)*

¹ Il Cussegl federal regla ils detagls fin che la legislaziun federala midada va en vigur.

² Il di da la festa naziunala na vegn betg quintà tar il dumber dals firads tenor l'artitgel 18 alinea 2 da la Lescha da lavur¹⁰⁷.

10. ... ¹⁰⁸

11. *Disposiziun transitorica tar l'art. 113 (Prevenziun professiunala)*

Assicurads ch'appartegnan a la generaziun d'entrada e na disponan per quest motiv betg dal temp da contribuiziun cumplain, duain obtegnair la protecciun minimala prescritta da la lescha e quai mintgamai tenor l'autezza da lur entrada da gudogn entaifer 10 fin 20 onns suenter l'entrada en vigur da la lescha.

12. *Disposiziun transitorica tar l'art. 126¹⁰⁹ (Gestiun da las finanzas)*

¹ Il surpli da las expensas en la contabilitad da la Confederaziun è da reducir cun mesiras da spargn, fin ch'il quint è gulivà essenzialmain.

² Il surpli da las expensas na dastga betg surpassar 5 milliardas francs durant l'onn da quint 1999 e 2,5 milliardas francs durant l'onn da quint 2000; durant l'onn da quint 2001 sto el esser reduci sin maximal 2 pertschient da las entradas.

³ Sche la situaziun economica pretenda quai, po la maioritad dals commembers da domadus cussegls prolongar tras in'ordinaziun ils termins tenor l'alinea 2 per maximalmain dus onns.

⁴ L'Assamblea federala ed il Cussegl federal resguardan las prescripziuns tenor al. 2 tar la preparaziun dal preventiv e dal plan da finanzas da plirs onns sco er tar il tractament da tut ils projects cun consequenzas finanzialas.

⁵ Il Cussegl federal profitescha da las pussaivladads da spargn che sa porschan tar la realisaziun dal preventiv. Latiers po el bloccar credits d'obligaziun e da pajament gia concedids. I restan reservadas pretensiuns legalas ed en il cas singul prestaziuns garantidas cun vigur legala.

⁶ Sche las prescripziuns tenor l'al. 2 na vegnan betg cuntanschidas, fixescha il Cussegl federal, tge import che sto ultra da quai vegnir spargnà. Per quest intent

- a. concluda el ulteriurs respargns en sia cumpetenza;
- b. propona el a l'Assamblea federala las midadas da leschas necessarias per ulteriurs respargns.

⁷ Il Cussegl federal calculescha l'import total dals ulteriurs respargns uschia che las prescripziuns pon vegnir cuntanschidas cun in retard maximal da dus onns. Ils respargns duain vegnir fatgs tant tar las prestaziuns a terzas persunas sco er en il sector intern da la Confederaziun.

¹⁰⁷ CS **822.11**

¹⁰⁸ Aboli en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

¹⁰⁹ I sa tracta da l'art. 126 en la versiun dals 18 d'avrigl 1999.

⁸ Il Cussegl naziunal ed il Cussegl dals chantuns concludan davart las propostas dal Cussegl federal en la medema sessiun e mettan en vigur lur decret tenor l'art. 165 da la constituziun. Els èn liads vi da l'import dals projects da spargn dal Cussegl federal tenor l'alinea 6.

⁹ Sch'il surpli d'expensas surpassa en in onn da gestiun pli tard puspè 2 pertschient da las entradas, è el da reducir mintgamai en il proxim onn da gestiun sin questa valuta da finamira. Sche la situaziun economica pretenda quai, po l'Assamblea federala extender il termin tras ordinaziun per maximal 2 onns. Dal rest sa drizza la procedura tenor las al. 4-8.

¹⁰ Questa disposiziun vala fin ch'ella vegn remplazzada tras mesiras dal dretg costituziunal davart mesiras per limitar il deficit e l'indebitament.

13.¹¹⁰ Disposiziun transitorica tar l'art. 128 (Durada da l'imposiziun da taglia)

Il dretg d'incassar la taglia federala directa è limità fin la fin da l'onn 2020.

14.¹¹¹ Disposiziun transitorica tar l'art. 130 (Taglia sin la plivalur)¹¹²

¹ Il dretg d'incassar la taglia sin la plivalur è limità fin la fin da l'onn 2020.

² Per garantir la finanziaziun da l'assicuranza d'invaliditad auza il Cussegl federal las tariffas da la taglia sin la plivalur dal 1. da schaner 2011 fin ils 31 da december 2017 sco suonda:

- a. per 0,4 pertschient la tariffa normala tenor l'artitgel 36 alinea 3 da la Lescha federala dals 2 da settember 1999¹¹³ davart la taglia sin la plivalur (LTP);
- b. per 0,1 pertschient la tariffa reducida tenor l'artitgel 36 alinea 1 LTP;
- c. per 0,2 pertschient la tariffa speziala per prestaziuns dal sector d'alloschament tenor l'art. 36 al. 2 LTP.

³ Il retgav che resulta da l'augment tenor l'alinea 2 vegn attribui cumplainamain al fond da cumpensaziun da l'assicuranza d'invaliditad.

15. Disposiziuns transitoricas tar l'art. 131 (Taglia sin la biera)

La taglia sin la biera vegn incassada tenor il dretg d'enfin uss fin che vegn relaschada ina lescha federala¹¹⁴.

¹¹⁰ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2007 (COF dals 19 da mars 2004, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 2 da favrer 2006 – CULF **2006** 1057; Fegl uffizial federal **2003** 1531, **2004** 1363, **2005** 951).

¹¹¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2007 (COF dals 19 da mars 2004, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 2 da favrer 2006 – CULF **2006** 1057; Fegl uffizial federal **2003** 1531, **2004** 1363, **2005** 951).

¹¹² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 27 da settember 2009, entrada en vigur: 1. da schaner 2011 (COF dals 13 da zercladur 2008 e dals 12 da zercladur 2009, COCF dals 7 da settember 2010 – CULF **2010** 3821; Fegl uffizial federal **2005** 4623, **2008** 5241, **2009** 4371 4377 4379 8719).

¹¹³ [CULF **2000** 1134 1300, **2001** 3086, **2002** 1480, **2004** 4719 agiunta cifra II 5, **2005** 4545 agiunta cifra 2, **2006** 2197 agiunta cifra 52 2673 5379 agiunta cifra II 5, **2007** 1411 agiunta cifra 7 3425 agiunta cifra 1 6637 agiunta cifra II 5. CULF **2009** 5203 art. 110]. Als al. 1–3 numnads correspundan oz ils al. 1–4 da l'art. 25 da la LF dals 12 da zercladur 2009 (CS **641.20**).

16. ... 115

Art. 197¹¹⁶ Disposiziuns transitoricas sunter l'acceptaziun da la Constituziun federala dals 18 d'avrigl 1999

1. Adesiu da la Svizra a l'ONU

¹ La Svizra aderescha a l'Organisaziun da las Naziuns Unidas.

² Il Cussegl federal vegn autorisà da drizzar al secretari general da l'Organisaziun da las Naziuns Unidas (ONU) ina dumonda da la Svizra da vegnir recepida en questa organisaziun ed in'explicaziun davart l'adempliment da las obligaziuns cuntengidas en la charta da las Naziuns Unidas¹¹⁷.

*2.*¹¹⁸ *Disposiziun transitorica tar l'art. 62 (Fatgs da scola)*

A partir da l'entrada en vigur dal conclud federal dals 3 d'october 2003¹¹⁹ davart la refurma da la golvaziun da finanzas e da la repartiziun da las incumbensas tranter la Confederaziun ed ils chantuns surpiglian ils chantuns las prestaziuns da fin uss da l'assicuranza d'invalids vi da la scolaziun speziala (inclusiv l'educaziun prescolara pedagogic-curativa tenor l'art. 19 da la Lescha federala dals 19 da zercladur 1959¹²⁰ davart l'assicuranza d'invalids), fin ch'els disponan da concepts da scolaziun speziala ch'èn approvads dal chantun, almain dentant durant trais onns.

*3.*¹²¹ *Disposiziun transitorica tar l'art. 83 (Vias naziunalas)*

Ils chantuns construeschan las vias naziunalas ch'èn enumeradas en il conclud federal dals 21 da zercladur 1960¹²² davart la rait da las vias naziunalas (stadi tar l'entrada en vigur dal conclud federal dals 3 d'october 2003¹²³ davart la refurma da la golvaziun da finanzas e da la repartiziun da las incumbensas tranter la Confederaziun ed ils chantuns) tenor las prescripziuns e sut la surveglianza suprema da la Confederaziun. La Confederaziun ed ils chantuns portan communablamain ils custs. La part dals custs dals singuls chantuns sa drizza tenor la grevezza che las vias

¹¹⁴ CS **641.411**. La lescha dals 6 d'october 2006 davart la taglia sin la biera è entrada en vigur il 1. da fanadur 2007.

¹¹⁵ Aboli en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

¹¹⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 3 da mars 2002, entrada en vigur: 3 da mars 2002 (COF dals 5 d'october 2001, COCF dals 26 d'avrigl 2002 – CULF **2002** 885; Fegl uffizial federal **2000** 2453, **2001** 1183 5731, **2002** 3690).

¹¹⁷ CS **0.120**

¹¹⁸ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

¹¹⁹ CULF **2007** 5765

¹²⁰ CS **831.20**

¹²¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

¹²² CS **725.113.11**

¹²³ CULF **2007** 5765

naziunalas muntan per els, tenor lur interess per talas vias e tenor lur capaciad finanziaala.

4.¹²⁴ *Disposiziun transitorica tar l'art. 112b (Promoziun da l'integraziun d'invalids)*

A partir da l'entrada en vigur dal conclud federal dals 3 d'october 2003¹²⁵ davart la refurma da la gulivaziun da finanzas e da la repartiziun da las incumbensas tranter la Confederaziun ed ils chantuns surpiglian ils chantuns las prestaziuns da fin uss da l'assicuranza d'invalids vi da stabiliments, chasas da dimora e lavuratoris, fin ch'els disponan da concepts approvads dal chantun en favur dals invalids, che reglan la concessiun da contribuziuns vi da la construcziun e vi da la gestiun d'instituziuns che dattan accoglientscha a persunas extrachantunalas, almain dentant durant trais onns.

5.¹²⁶ *Disposiziuns transitoricas tar l'art. 112c (Agid als attempads ed als impedids)*

Las prestaziuns da fin uss tenor l'artitgel 101bis da la Lescha federala dals 20 da december 1946¹²⁷ davart l'assicuranza per vegls e survivents per l'agid e per la tgira dals attempads e dals impedids a chasa vegnan pajadas vinavant dals chantuns fin a l'entrada en vigur d'ina regulaziun chantunala da finanziaziun per l'agid e per la tgira a chasa.

7.¹²⁸ *Disposiziun transitorica tar l'art. 120 (Tecnologia da gens en il sectur betg uman)*

L'agricultura svizra n'utilisescha nagins organissemms modifitgads geneticamain durant tschintg onns suenter che questa disposiziun constituziunala è vegnida acceptada. En spezial na dastgan ni vegnir importads ni vegnir mess en circulaziun:

- a. plantas, parts da plantas e semenza modifitgadas geneticamain ch'èn ablas da sa multiplitgar e ch'èn destinadas per vegnir utilisadas or en il liber tar l'agricultura, tar l'orticultura u tar la selvicultura;
- b. animals modifitgads geneticamain ch'èn destinads per la producziun da vidualias e d'auters products agriculs.

¹²⁴ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

¹²⁵ CULF **2007** 5765

¹²⁶ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2004, entrada en vigur: 1. da schaner 2008 (COF dals 3 d'october 2003, COCF dals 26 da schaner 2005, COCF dals 7 da november 2007 – CULF **2007** 5765; Fegl uffizial federal **2002** 2291, **2003** 6591, **2005** 951).

¹²⁷ CS **831.10**

¹²⁸ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 27 da november 2005 (COF dals 17 da zercladur 2005, COCF dals 19 da schaner 2006 – CULF **2006** 89; Fegl uffizial federal **2003** 6903, **2004** 4937, **2005** 4039, **2006** 1061).

8.¹²⁹ *Disposiziun transitorica tar l'art. 121 (dimora e domicil da persunas estras)*

Il legislatur sto definir ed agiuntar ils causals tenor art. 121 al. 3 e decretar las prescripziuns penalas davart l'entrada illegala tenor art. 121 al. 6 entaifer maximalmain 5 onns dapi l'acceptanza da l'art. 121 al. 3-6 tras il pievel ed ils chantuns

9.¹³⁰ *Disposiziun transitorica tar l'art. 75b (Abitaziuns secundaras)*

¹ Sche la legislaziun correspudenta n'entra betg en vigur entaifer dus onns suenter che l'artitgel 75b è vegnì acceptà, relascha il Cussegl federal in'ordinaziun cun las disposiziuns executivas necessarias davart la construcziun, davart la vendita e davart l'inscripziun en il register fonsil.

² Permissiuns da construcziun per abitaziuns secundaras, che vegnan concedidas tranter il 1. da schaner da l'onn che suonda l'acceptaziun da l'artitgel 75b e la data che las disposiziuns executivas entran en vigur, èn nunvalaivlas.

10.¹³¹ *Disposiziun transitorica tar l'art. 95 al. 3*

Fin che las disposiziuns legalas entran en vigur, decretescha il Cussegl federal las disposiziuns executivas necessarias entaifer in onn suenter che l'alinea 3 da l'artitgel 95 è vegnì acceptà dal pievel e dals chantuns.

11.¹³² *Disposiziun transitorica tar l'art. 121a (Regulaziun da l'immigraziun)*

¹ Contracts internaziunals che s'opponan a l'artitgel 121a ston vegnir tractads da nov ed adattads entaifer 3 onns suenter ch'el è vegnì acceptà tras il pievel ed ils chantuns.

² Sche la legislaziun executiva n'è betg anc entrada en vigur 3 onns suenter che l'artitgel 121a è vegnì acceptà tras il pievel ed ils chantuns, decretescha il Cussegl federal per quest termin a maun d'ina ordinaziun las disposiziuns executivas transitoricas.

Entrada in vigur: 1. da schaner 2000¹³³

¹²⁹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 28 da november 2010, entrada en vigur: 28 da november 2010 (COF dals 18 da zercladur 2010, COCF dals 17 da mars 2011 – CULF 2011 1199; Fegl uffizial federal 2008 1927, 2009 5097, 2010 4241, 2011 2771).

¹³⁰ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 11 da mars 2012, entrada en vigur: 11 da mars 2012 (COF dals 17 da zercladur 2011, COCF dals 20 da zercladur 2012 – CULF 2012 3627; Fegl uffizial federal 2008 1113 8757, 2011 4825, 2012 6623).

¹³¹ Acceptà en la votaziun dal pievel dals 3 da mars 2013, entrada en vigur: 3 da mars 2013 (COF dals 15 da november 2012 e 30 avrigl 2013 – CULF 2013 1303; Fegl uffizial federal 2006 8755, 2008 2577, 2009 299, 2012 9219, 2013 3129).

¹³² Acceptà en la votaziun dal pievel dals 9 da favrer 2014, entrada en vigur: 9 da favrer 2014 (COF dals 27 da settember 2013, COCF dals 13 matg 2014 – CULF 2014 1391; Fegl uffizial federal 2011 6269, 2012 3869, 2013 291 7351, 2014 4117).

¹³³ COF dals 28 da settember 1999 (CULF 1999 2555; Fegl uffizial federal 1999 7922).

Disposiziuns finalas dal Conclul federal davart ina nova Constituziun federala

II

¹ La Constituziun federala da la Confederaziun svizra dals 29 da matg 1874¹³⁴ vegn abrogada.

² Las sequentas disposiziuns da la Constituziun federala ch'èn da transferir en il dretg legal valan vinavant fin al mument che las disposiziuns legalas correspunden-
tas entran en vigur:

a. *Art. 32 quater alinea 6*¹³⁵

Il commerzi ambulat cun bavrondas alcoholicas sco er la vendita ambulanta da talas èn scumandads.

b. *Art. 36 quinquies al.1 emprima construcziun, 2 segunda – davosa construcziun e 4 segunda construcziun*¹³⁶

¹ La Confederaziun incassa sin vehichels e chars annexs svizzers cun ina paisa totala fin a mintgamai 3,5 tonnas ina taxa annuala da 40 francs per il diever da las vias naziunalas d'emprima e segunda classa.

² Il Cussegl federal po liberar tsherts vehichels da la taxa e prender reglamentaziuns spezialas, oravant tut per viadis en ils territoris da cunfins. Tras quai na dastgan ils vehichels immatriculads a l'ester betg vegnir privilegiads envers ils vehichels svizzers. Il Cussegl federal po prevair multas per ils surpassaments. Ils chantuns incassan la taxa per ils vehichels immatriculads en Svizra e surveglian l'observaziun da las prescripziuns tar tut ils vehichels.

⁴ La lescha po extender la taxa sin ulteriuras categorias da vehichels che na suttastattan betg a la taxa per il traffic da camiuns pesants.

c. *Art. 121bis alinea 1,2 ed alinea 3 construcziun 1 e 2*¹³⁷

¹ Decida l'Assamblea federala ina cuntraproposta, vegnan preschentads als votants sin il medem cedel da votar trais dumondas. Mintga votant po de-
clarar senza restricziun:

1. sch'el preferescha l'iniziativa dal pievel al dretg en vigur;
2. sch'el preferescha la cuntraproposta al dretg en vigur;

¹³⁴ [CRLF 1 3; CULF 1949 1511, 1951 606, 1957 1027, 1958 362 768 770, 1959 224 912, 1961 476, 1962 749 1637 1804, 1964 97, 1966 1672, 1969 1249, 1970 1649, 1971 325 905 907, 1972 1481 1484, 1973 429 1051 1455, 1974 721, 1975 1205, 1976 713 715 2003, 1977 807 1849 2228 2230, 1978 212 484 1578, 1979 678, 1980 380, 1981 1243 1244, 1982 138, 1983 240 444, 1984 290, 1985 150, 151 658 659 1025 1026 1648, 1987 282 1125, 1988 352, 1991 246 247 1122, 1992 1578 1579, 1993 3040 3041, 1994 258 263 265 267 1096 1097 1099 1101, 1995 1455, 1996 1490 1491 1492 2502, 1998 918 2031, 1999 741 743 1239 1341]

¹³⁵ Art. 105

¹³⁶ Art. 86 al. 2

¹³⁷ Vesair ussa: art. 139b

3. tgenin dals dus projects che duai entrar en vigur, sche pievel e chantuns duessan dar la preferenza a domadus projects avant il dretg en vigur.
- ² La maioritad absoluta vegn eruida separadamain per mintga dumonda. Dumondas senza resposta na vegnan betg consideradas.
- ³ Sche tant l'iniziativa sco er la cuntraproposta vegnan acceptadas, decida il resultat da la dumonda decisiva. I entra en vigur il project che cuntanscha dapli vuschs dal pievel e dals chantuns tar questa dumonda.

III

Midadas da la Constituziun federala dals 29 da matg 1874 vegnan adattadas formalmain a la nova Constituziun federala tras l'Assamblea federala. La decisiun correspondent na suttastat betg al referendum.

IV

- ¹ Quest conclus vegn suttamess a la votaziun dal pievel e dals chantuns.
- ² L'Assamblea federala determinescha l'entrada en vigur.

Tavla da materia

.....Preambel

1. titel: Disposiziuns generalas

Confederaziun svizra	Art. 1
Intent	Art. 2
Chantuns	Art. 3
Linguas naziunalas.....	Art. 4
Princips da l'activitad dal stadi da dretg.....	Art. 5
Subsidiaridad	Art. 5a
Responsabladad individuala e sociala	Art. 6

2. titel: Dretgs fundamentals, dretgs dals burgais e finamiras socialas

1. chapitel: Dretgs fundamentals

Dignitad umana.....	Art. 7
Egualitad giuridica.....	Art. 8
Protecziun cunter arbitrariadad e mantegniment da la buna fai	Art. 9
Dretg da la vita e da la libertad	Art. 10
Protecziun dals uffants e giuvenils	Art. 11
Dretg d'agid en situaziuns da basegn	Art. 12
Protecziun da la sfera privata.....	Art. 13
Dretg da matrimoni e famiglia.....	Art. 14
Libertad da cretta e conscienza.....	Art. 15
Libertad d'opiniun e d'infurmaziun.....	Art. 16
Libertad da las medias	Art. 17
Libertad da lingua.....	Art. 18
Dretg d'instrucziun da scola fundamentala	Art. 19
Libertad da la scienza	Art. 20
Libertad da l'art	Art. 21
Libertad da reuniun.....	Art. 22
Libertad d'associaziun.....	Art. 23
Libertad da domicil.....	Art. 24
Protecziun cunter l'expulsiun, l'extradiziun ed il repatriament	Art. 25
Garanzia da la proprietad.....	Art. 26
Libertad economica	Art. 27

Libertad sindicala	Art. 28
Garanzias generalas da procedura	Art. 29
Garanzia da la via giudiziala	Art. 29a
Proceduras giudizialas	Art. 30
Privaziun da la libertad	Art. 31
Procedura penala	Art. 32
Dretg da petiziun	Art. 33
Dretgs politics	Art. 34
Effect dals dretgs fundamentals	Art. 35
Restricziuns dals dretgs fundamentals	Art. 36

Chapitel 2: Dretg da burgais e dretgs politics

Dretgs da burgais	Art. 37
Acquist e perdita dals dretgs da burgais	Art. 38
Diever dals dretgs politics	Art. 39
Svizras e Svizzers a l'exteriur	Art. 40

3. chapitel: Finamiras socialas

.....	Art. 41
-------	---------

3. titel: Confederaziun, chantuns e vischnancas

1. chapitel: Relaziun tranter la Confederaziun ed ils chantuns

1. partiziun: Incumbensas da la Confederaziun e dals chantuns

Incumbensas da la Confederaziun	Art. 42
Incumbensas dals chantuns	Art. 43
Principis per attribuir ed ademplier incumbensas dal stadi	Art. 43a

2. partiziun: Collavuraziun da la Confederaziun e dals chantuns

Principis	Art. 44
Cooperaziun al process da furmaziun da la voluntad da la Confederaziun	Art. 45
Realisaziun dal dretg federal	Art. 46
Autonomia dals chantuns	Art. 47
Contracts interchantunals	Art. 48
Decleraziun cun vigur lianta ed obligaziun da participaziun	Art. 48a
Precedenza ed observaziun dal dretg federal	Art. 49

3. partiziun: Vischnancas	
.....	Art. 50
4. partiziun: Garanzias federalas	
Constituziuns chantunalas	Art. 51
Urden constituziunal.....	Art. 52
Esistenza e territori dals chantuns	Art. 53
2. chapitel: Cumpetenzas	
1. partiziun: Relaziuns cun l'exteriur	
Affars exteriurs	Art. 54
Cooperaziun dals chantuns a decisiuns da la politica exteriura	Art. 55
Relaziuns dals chantuns cun l'exteriur	Art. 56
2. partiziun: Segirezza, defensiu naziunala, protecziun civila	
Segirezza.....	Art. 57
Armada	Art. 58
Servetsch militar e servetsch da cumpensaziun.....	Art. 59
Organisaziun, instrucziun ed equipament da l'armada.....	Art. 60
Protecziun civila	Art. 61
3. partiziun: Scolaziun, perscrutaziun e cultura	
Spazi da furmaziun svizzer	Art. 61a
Fatgs da scola.....	Art. 62
Furmaziun professiunala.....	Art. 63
Scolas autas.....	Art. 63a
Perscrutaziun.....	Art. 64
Furmaziun supplementara.....	Art. 64a
Statistica.....	Art. 65
Contribuziuns da furmaziun	Art. 66
Promoziun d'uffants e da giuvenils	Art. 67
Furmaziun musicala.....	Art. 67a
Sport.....	Art. 68
Cultura	Art. 69
Linguas	Art. 70
Film.....	Art. 71
Baselgia e stadi	Art. 72

4. partiziun: Ambient e planisaziun dal territori

Durabilitad	Art. 73
Protecciun da l'ambient	Art. 74
Planisaziun dal territori	Art. 75
Mesiraziun	Art. 75a
Abitaziuns secundaras	Art. 75b
Auas	Art. 76
Guaud	Art. 77
Protecciun da la natira e da la patria	Art. 78
Pestga e chatscha	Art. 79
Protecciun dals animals	Art. 80

5. partiziun: Ovras publicas e traffic

Ovras publicas	Art. 81
Traffic sin via	Art. 82
Vias naziunalas	Art. 83
Transit da las Alps	Art. 84
Taxa sin il traffic da camiuns pesants	Art. 85
Taglia da consum sin carburants ed autras taxas da traffic	Art. 86
Viafiers ed ulteriurs meds da traffic	Art. 87
Sendas e vias da spassegiar	Art. 88

6. partiziun: Energia e comunicaziun

Politica d'energia	Art. 89
Energia nucleara	Art. 90
Transport d'energia	Art. 91
Posta e telecomunicaziun	Art. 92
Radio e televisiun	Art. 93

7. partiziun: Economia

Princips da l'urden economic	Art. 94
Activitad da gudogn en l'economia privata	Art. 95
Politica da concorrenza	Art. 96
Protecciun da consumentas e consuments	Art. 97
Bancas ed assicuranzas	Art. 98
Politica monetara	Art. 99
Politica da conjuntura	Art. 100
Politica d'economia da l'exteriur	Art. 101
Provediment dal pajais	Art. 102
Politica da structura	Art. 103

Agricoltura.....	Art. 104
Alcohol	Art. 105
Gieus per daners	Art. 106
Armas e material da guerra.....	Art. 107

8. partiziun: Abitar, lavur, segirezza sociala e sanadad

Promoziun da la construcziun d'abitaziuns e da la proprietad d'abitaziuns	Art. 108
Fatgs da fittanza.....	Art. 109
Lavur.....	Art. 110
Prevenziun per vegls, survivents ed invalids.....	Art. 111
Assicuranza da vegls, survivents ed invalids.....	Art. 112
Prestaziuns supplementaras	Art. 112a
Promoziun da l'integraziun d'invalids.....	Art. 112b
Agid als attempads ed als impedids.....	Art. 112c
Prevenziun professiunala	Art. 113
Assicuranza da dischoccupads.....	Art. 114
Sustegnimient da persunas basegnusas.....	Art. 115
Supplements da famiglias ed assicuranza da maternitad.....	Art. 116
Assicuranza da malsauns e cunter accidents	Art. 117
Provediment medicinal da basa	Art. 117a
Protecziun da la sanadad.....	Art. 118
Medischina complementara	Art. 118a
Perscrutaziun vi da l'uman	Art. 118b
Medischina da reproducziun e tecnologia da gens sin il sector uman.....	Art. 119
Medischina da transplantaziun.....	Art. 119a
Tecnologia da gens en il sector betg uman	Art. 120

9. partiziun: Dimora e domicil da persunas estras

Legislaziun en il sector da las persunas estras e dals fatgs d'asil	Art. 121
Regulaziun da l'immigraziun	Art. 121a

10. partiziun: Dretg civil, dretg penal, metrologia

Dretg civil.....	Art. 122
Dretg penal.....	Art. 123
.....	Art. 123a
Nunscadenza da la persecuziun penala e dal chasti tar delicts sexuals e pornografics vi d'uffants avant lur pubertad	Art. 123b

Mesira sunter delicts sexuals cun uffants u cun personas inablas da sa defender u da giuditgar	Art. 123c
Agid a victimas	Art. 124
Metrologia	Art. 125

3. chapitel: Urden da finanzas

Gestiun da las finanzas	Art. 126
Princips da l'imposiziun da taglia	Art. 127
Taglias directas	Art. 128
Armonisaziun da taglia	Art. 129
Taglia sin la plivalur	Art. 130
Taglias spezialas da consum	Art. 131
Taglia da bul e taglia anticipada	Art. 132
Dazis	Art. 133
Exclusiun da taglias chantunalas e communalas	Art. 134
Gulivaziun da finanzas e da grevezzas	Art. 135

4. titel: Pievel e chantuns

1. chapitel: Disposiziuns generalas

Dretgs politics	Art. 136
Partidas politics	Art. 137

2. chapitel: Iniziativa e referendum

Iniziativa dal pievel per ina revisiun totala da la Constituziun federala	Art. 138
Iniziativa dal pievel per ina revisiun parziala da la Constituziun federala	Art. 139
.....	Art. 139a
Procedura en cas da la votaziun davart ina iniziativa cun ina cuntraproposta	Art. 139b
Referendum obligatoric	Art. 140
Referendum facultativ	Art. 141
Realisaziun da contracts internaziunals	Art. 141a
Maioritads necessarias	Art. 142

5. titel: Las autoritads federalas

1. chapitel: Disposiziuns generalas

Elegibladad	Art. 143
Incumpatibilitads	Art. 144
Durada d'uffizi	Art. 145

Responsabladad dal stadi	Art. 146
Procedura da consultaziun	Art. 147

2. chapitel: Assamblea federala

1. partiziun: Organisaziun

Posiziun	Art. 148
Cumposiziun ed elecziun dal Cussegl naziunal	Art. 149
Cumposiziun ed elecziun dal Cussegl dals chantuns	Art. 150
Sessiuns	Art. 151
Presidi	Art. 152
Cummissiuns parlamentaras	Art. 153
Fracziuns	Art. 154
Servetschs dal parlament	Art. 155

2. partiziun: Procedura

Deliberaziun separada	Art. 156
Deliberaziun communabla	Art. 157
Publicitad da las sedutas	Art. 158
Quorum e maioritad necessaria	Art. 159
Dretg d'iniziativa e dretg da proposta	Art. 160
Scumond d'instrucziuns	Art. 161
Immunitad	Art. 162

3. partiziun: Cumpetenzas

Furma dals decrets da l'Assamblea federala	Art. 163
Legislaziun	Art. 164
Legislaziun en cas d'urgenza	Art. 165
Relaziuns cun l'exteriur e contracts internaziunals	Art. 166
Finanzas	Art. 167
Elecziuns	Art. 168
Survegianza suprema	Art. 169
Examinaziun da l'efficacitad	Art. 170
Incumbensas al Cussegl federal	Art. 171
Relaziuns tranter la Confederaziun ed ils chantuns	Art. 172
Ulteriuras incumbensas e cumpetenzas	Art. 173

3. chapitel: Cussegl federal ed administraziun federala

1. partiziun: Organisaziun e procedura

Cussegl federal	Art. 174
-----------------------	----------

Cumposiziun ed elecziun.....	Art. 175
Presidi	Art. 176
Princip collegial e departamental	Art. 177
Administraziun federala	Art. 178
Chanzlia federala	Art. 179

2. partiziun: Cumpetenzas

Politica guvernamentala	Art. 180
Dretg d'iniziativa.....	Art. 181
Legislaziun ed execuziun	Art. 182
Finanzas.....	Art. 183
Relaziuns cun l'exteriur.....	Art. 184
Segirezza externa ed interna.....	Art. 185
Relaziuns tranter la Confederaziun ed ils chantuns.....	Art. 186
Ulteriuras incumbensas e cumpetenzas	Art. 187

4. chapitel: Tribunal federal ed autras autoritads giudizialas

Status dal Tribunal federal.....	Art. 188
Cumpetenzas dal Tribunal federal.....	Art. 189
Dretg decisiv.....	Art. 190
Access al Tribunal federal	Art. 191
Ulteriuras autoritads giudizialas da la Confederaziun.....	Art. 191a
Autoritads giudizialas dals chantuns	Art. 191b
Independenza giudiziala	Art. 191c

6. titel: Revisiun da la Constituziun federala e da las disposiziuns transitoricas

1. chapitel: Revisiun

Princip.....	Art. 192
Revisiun totala	Art. 193
Revisiun parziala	Art. 194
Entrada en vigor	Art. 195

2. chapitel: Disposiziuns transitoricas

Disposiziuns transitoricas da la Constituziun federala dals 18 da december 1998 davart ina nova Constituziun federala	Art. 196
Disposiziuns transitoricas suenter l'acceptaziun da la Constituziun federala dals 18 d'avrigl 1999.....	Art. 197

**Disposiziuns finalas dal Concllus federal davart ina
nova Constituziun federala**